EKONOMİ POLİTİKA DÜNYA

4Mevsim
DÜNYA Üretimden Tüketime Tarım Dünyası

Dünya Süper Veb Ofset
AŞ adına imtiyaz sahibi
Didem DEMİRKENT

Genel Yayın Yönetmeni
Hakan GÜLDAĞ

Sorumlu Yazışleri Müdürü
Ömer TÜRKDÖNMEZ

Yayın Yönetmeni
Ali Ekber YILDIRIM

Görsel Yönetmen
Ali BAYRAM

Reklam Müdürü
Şengül AKYILDIZ

Reklam Servisi
Telefon: (0212) 440 27 43

Yayın Türü: **Yaygın Süreli**
3 ayda bir yayımlanır

ISSN: 2147-0677

Merkez: "Globus" Dünya Basınevi
100. Yıl Mahallesi
34204 Bağcılar-İSTANBUL
Telefon: (0212) 440 24 24
e-posta: dunya@dunya.com
Web: dunya.com
Ücretsiz Danışma Hattı:
0 800 219 20 24-25

Baskı:
Fabrika Basım Ticaret Ltd. Şti.
Telefon: (0212) 294 38 00

Dağıtım
Dünya Süper Veb Ofset A.Ş.

içindekiler

içindekiler

Editörden 04
xxxxx

editörden

editörden

Merhaba,

Bxxxx

Görüş ve önerilerinizi **aey@dunya.com** adresine iletebilirsiniz.

Ali Ekber YILDIRIM

Avrupa'ya limon, nar, fındık ve incir ihracatında kurallar değişti

Avrupa Birliği, yeni yılda bazı tarım ürünleri ithalatında denetim kurallarını değiştiriyor.Yeni uygulama ile, 1 Ocak 2017'den itibaren Türkiye'nin de aralarında olduğu bazı ülkelerden ithal edilecek tarım ürünlerine yönelik denetimlerde değişikliğe gidilecek.

Buna göre, 1 Ocak 2017'den itibaren Türkiye'den Avrupa Birliği'ne yapılacak limon ihracatında pestisit(tarım ilacı) kontrol oranı yüzde 10'dan yüzde 20'ye çıkarılacak. Limonda olduğu gibi nar ithalatında da yüzde 20 sıklıkta pestisit(zirai ilaç) kontrolü yapılacak.

Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü'nden ihracatçı birliklerine gönderilen yazıda yeni uygulama ile ilgili uyarıda bulunuldu. Ekonomi Bakanlığı'nın yazısında; Avrupa Birliği'nin (AB), hayvansal menşeli olmayan yem ve gıdaların ithalatında artırılmış resmi kontrol uygulamasına ilişkin 669/2009/EC sayılı Yönetmeliği'ni düzenli aralıklar ile gözden geçirdiği; bu kapsamda, söz konusu Yönetmeliğin I sayılı Eki'ni tadil eden 2016/2107/EC sayılı Komisyon Uygulama Yönetmeliği'nin Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nin 2 Aralık 2016 tarihli ve L 327 sayılı nüshasında yayımlandığı; 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek Yönetmelik kapsamında ülkemiz menşeli limonlarda pestisit kalıntılarına yönelik kontrol sıklığının yüzde10 oranından yüzde 20'ye yükseltildiği ve ülkemiz menşeli narlarda pestisit kalıntılarına yönelik kontrol sıklığının yüzde 20 olarak belirlendiği bilgisine yer verildi.

İncir'de denetim yarı yarıya azalacak

Avrupa Birliği'nin yaptığı mevzuat değişikliği ile Türkiye menşeli kuru incir ile türev ürünlerinin Avrupa Birliği'ne ihracatında aflatoksin riski açısından fiziksel kontrol sıklığının ise yüzde 20 oranından yüzde 10'a indirilmesi öngörülüyor.

Fındıkta aflatoksin kontrolü daha sıkı yapılacak

Ekonomi Bakanlığı'nın yazısında, bazı yem ve yiyecek maddelerinin üçüncü ülkelerden ithalatında aflatoksin bulaşma riski nedeniyle özel durum uygulaması yapılması hakkında 884/2014/EC sayılı Komisyon Uygulama Yönetmeliği'ni tadil eden 2016/2106/EC sayılı Komisyon Uygulama Yönetmeliği'nin, yayımlanmasını takip eden 20'nci gün yürürlüğe girmek üzere, Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nin 2 Aralık 2016 tarihli ve L 327 sayılı nüshasında yayımlandığı; anılan mevzuat değişikliği kapsamında, ülkemiz menşeli fındık ürünü ile türev ürünleri ihracatında uygulanan aflatoksin fiziksel kontrol sıklığının "rastgele" seviyesinden yüzde 5'e çıkartılacağı bilgisine yer veriliyor.

Uygulama yeni yılda başlayacak

Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayınlanan mevzuat değişikliği ile Türkiye'den ihraç edilecek limon ve nar ihracatında 1 Ocak 2017'den itibaren yüzde 20 oranında sıklıkla pestisit kontrolü yapılacak. Fındıkta ise bugüne kadar rastgele yapılan aflatoksin denetimi, yeni yılda yüzde 5 sıklıkla yapılacak.

Uluslararası Turunçgil Kongresi 2020'de Mersin'de toplanacak

Yaş meyve sebze sektörü içerisinde en önemli alt grubu oluşturan turunçgillerde Türkiye, üretici ülkeler arasında 8. ihracatçı ülkeler arasında 2.sırada yer alıyor. Sektörün dünyadaki en büyük organizasyonu olan Uluslararası Turunçgil Kongresi 2020 yılında Mersin'de toplanacak.

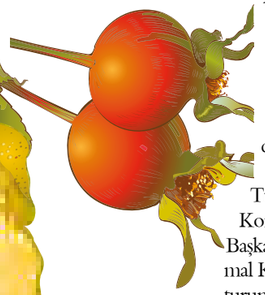

Ulusal Turunçgil Konseyi Başkanı Kemal Kaçmaz, turunçgil sektörünün son yıllarda üretim ve ihracat potansiyeli ile büyüme dönemine girdiğini belirterek şu değerlendirmeyi yaptı: "Bölgemiz ekonomik hayatının can damarı olan böylesine önemli bir sektörün temsilcileri olarak bizler ülkemizde uluslararası bir organizasyonda ev sahipliği yapacak olmanın heyecanı mutluluğunu yaşıyoruz.İlki 1968 yılında Amerika da gerçekleşen Uluslararası Turunçgil Kongresi her 4 yılda bir turunçgil üreticisi ülkelerin katılımı ile muhtelif ülkelerde gerçekleşmektedir. 2012 yılında İspanya'da gerçekleşen 12. Uluslararası Turunçgil Kongresinde yapılan oylamada prensip olarak Türkiye de yapılması kabul edilmişti. Son olarak 18-23 Eylül 2016 tarihinde Brezilya'da yapılan 13.Uluslararası Turunçgil Kongresinde organizasyon komitesinde yapılan Türkiye sunumu neticesinde yapılan oylamada oy birliği ile bu kongrenin Türkiye'de yapılması kararı kesinleşti.

Türkiye'den Brezilya'daki kongreye katılan ekibimizle Türkiye'yi Çukurova'yı Mersin'i ve turunçgil sektörünü en iyi bir şekilde tanıttık, katılımcıların Türkiye ve Mersin'e gösterdikleri ilginin beklentilerimizin üzerinde olması bizleri gururlandırdı, Ekibimizde yer alan bilim komitesi ekibi Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi bilim komitesi Başkan'ı Prof. Dr. Turgut Yeşiloğlu ve ekibine Alata araştırma enstitüsü müdürü Dr. Davut Keleş ve ekibine. Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Ercan Türktemel ve ekibine başarılı bir şekilde ülkemizi ve sektörümüzü temsil ettikleri için teşekkür ederim."

Eylem planı belirlendi

Mersin'de 2020'de gerçekleşecek olan 14. Uluslararası Turunçgil Kongresi için paydaşlarla birlikte 2017-2018 ve 2019 yılları için eylem planını belirlediklerini anlatan Kemal Kaçmaz: "Kongre tarihine kadar dünyada sektörümüzle ilgili bütün etkinliklerde Türkiye'yi ve ülke turunçgil ürünlerini tanıtacağız.Sektöre çok büyük ivme kazandıracak, sektörün paydaşlarını bir araya getirecek olan Uluslararası Turunçgil Kongresi genel kurul ve olağan oturumlar, atölye çalışmaları, kongre öncesi ve sonrası teknik gezileri içeren, narenciye ile ilgili her konuya hitap eden katılımcılar arasında narenciye ile ilgili her hususta iş birliği fırsatı yaratan bilimsel ve teknik bir kongre olacak." dedi.

Akademik ağırlıklı bir hafta sürecek kongrede teknik ve turistik geziler ile bölgenin en iyi şekilde tanıtma fırsatı bulacaklarını belirten Kaçmaz , dünyadaki gelişmeleri daha yakından öğrenme ve izleme imkanı bulacaklarını sözlerine ekledi.

Lisanslı Depoculukta umut verici gelişmeler

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın olarak kullanılan Lisanslı depoculuk Türkiye'de de gelişiyor. Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Yasası 17 Şubat 2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmesinden bu yana 11 yıl geçti. Çalışmalar ağır aksak yürümesine rağmen son yıllarda lisanslı depoculuk yatırımları ve depo kullanıcılarının sayısı artıyor.Buna bağlı olarak Elektronik Ürün Senedi uygulamaları da yaygınlaşıyor.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı İsmail Yücel, lisanslı depoculuk sistemi kapsamında hububat,baklagiller,yağlı tohumlar,pamuk,fındık,zeytin,zeytinyağı,kuru kayısı, Antepfıstığı ve kuru üzüm olmak üzere 10 ürün grubu belirlendiğini söyledi. Yücel, ürünlerin sınıfı ve kalitesinin yetkili sınıflandırıcı laboratuarlar tarafından belirlendiğini ve bu ürünlerin Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından lisans verilen depolarda depolandığını ve ürünlerin elektronik ürün senedine dönüştüğünü anlattı. Yücel: " Elektronik ürün senetleri teminat gösterilerek kredi kullanılabiliyor. Bu senetler aynı zamanda borsalarda alınıp satılabiliniyor. Bu uygulama ile ürünlere standart kazandırılırken, güvenli bir ticaret ortamı sağlanıyor."dedi.

Depo kapasitesi 805 bin ton

Bugüne kadar 39 lisanslı depo işletmesine kuruluş ve bunlardan 17'sine faaliyet izni verildiğini hatırlatan Yücel, yetkili sınıflandırıcı sayısının 11,referans yetkili sınıflandırıcı sayısının 4, yetkilendirilen borsa sayısının ise 9 olduğunu vurguladı. Yücel depo kapasitesi konusunda ise şu bilgileri verdi: "Toplamda 805 bin ton lisanslı depo kapasitesine ulaştık. Bunun 785 bin tonu hububat,15 bin tonu pamuk ve 5 bin tonu da zeytin için. Son 1 yılda lisanslı depo işletmesi sayısı yüzde 88'lik artışla 9'dan 17'ye çıkarken, depo kapasitesinde yüzde 94 artışla 415 bin tondan 805 bin tona ulaştı.Kuruluş izni verdiğimiz 39 şirketin tamamına lisans verildiğinde depolama kapasitesi 5 milyon tonun üzerine çıkmış olacağız."

Ürün senedi piyasası da gelişiyor

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı İsmail Yücel,2014 yılına kadar basılı ürün senedi kullanılırken bu tarihten itibaren elektronik ürün senedine geçildiğini hatırlatarak: "2011 yılında 17 bin 117 tonluk ürün için ürün senedi oluşturulurken bunlardan 7 bin 672 tonluk bölümü satışa konu oldu. elektronik ürün senedine geçilen 2014'te 242 bin 701 ton ürün için senet düzenlendi ve 68 bin 669 tonu satışa konu oldu. Asıl patlama son 1 yılda oldu. 2015'te 377 bin 831 ton ürün için elektronik ürün senedi oluşturuldu ve bunun 209 bin 787 tonu satışa konu oldu. 2016'de elektronik ürün senedi düzenlenen ürün miktarı 542 bin532 ton, satışa konu olan senetlerin ürün toplamı ise 469 bin653 ton oldu. Son 1 yılda oluşturulan ürün senedi miktarında yüzde 43.5 artış sağlanırken aynı dönemde alım satıma konu olan ürün senedi miktarında yüzde 123.8 artış gerçekleşti." bilgisini verdi.

Zeytinden sonra sırada fındık,kayısı, üzüm ve fıstık var

Türkiye'nin ve dünyanın en önemli zeytin üreticisi kooperatifi konumundaki Marmarabirlik'in dünyada ilk kez zeytini lisanslı depoya koyarak bir ilke imza attığını anlatan İsmail Yücel,ülke zeytinciliği için bunun çok önemli bir başarı olduğunu ifade etti. Yücel, 2017'de lisanslı depo kapasitesinin artacağını hatırlatarak: " Önümüzdeki hasat döneminde fındık ta lisanslı depoda olacak. Buna yönelik çalışmalar devam ediyor. Ayrıca, kuru kayısı,Antep fıstığı ve kuru üzümde de lisanslı depoculuk uygulaması başlayacak. Kuru kayısı ve Antepfıstığı ile ilgili tebliğler yayımlandı. Kuru üzüm tebliğ çalışması da yakında tamamlanacak." değerlendirmesini yaptı.

Depolama desteği sürüyor

Ürününü lisanslı depoya koyanlara yönelik devlet desteği de devam ediyor. Uygulama ile depo kira ücretinin yarısı 5 yıl süreyle devlet tarafından karşılanıyor. Ürün bazında hububatta aylık ton başına 3 lira,pamukta ton başına 7 lira,diğer ürünlerde ise aylık ton başına 10 lirayı geçmemek üzere depolama ücretinin yarısı karşılanıyor. Bugüne kadar 7 bin 177 müşteriye(mudi) 12 milyon 500 bin lira depolama kirası desteği ödendi.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı İsmail Yücel, sistemin gelişmesine yönelik yapılan çalışmaları ise şöyle özetledi: " Ürün senetlerinin alım satımında vergi istisnası sağlandı. Lisanslı depo yatırımları bölgesel desteklerden yararlanan yatırım konuları arasına dahil edildi. Elektronik ürün alım satımlarda fatura düzenleme zorunluluğu kaldırıldı."

LİSANSLI DEPOCULUK KAPSAMINDAKİ ÜRÜNLER

- Hububat
- Baklagiller
- Yağlı tohumlar
- Pamuk
- Fındık
- Zeytin
- Zeytinyağı
- Kuru kayısı
- Antepfıstığı
- Kuru üzüm

Sistemin son ayağı: Ürün Borsası

Sistemin son ayağının ülke genelinde faaliyet gösterecek bir "Ürün Borsası" nın kurulması olduğunu vurgulayan İsmail Yücel, borsanın kurulması ile elektronik ürün senetlerinin alınıp satılacağı, faaliyet alanının ulusal ve uluslararası olacak, çok sayıda alıcı ve satıcının bulunduğu,derin ve şeffaf bir tarım ürünleri piyasası oluşacağını söyledi. Yücel, böylece elektronik ortamda hızlı ve güvenilir tarım ürünleri ticareti dönemi başlayacağını ifade etti.

Türkiye Ürün Borsası A.Ş adıyla kurulacak bu yeni borsanın ortakları arasında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, mevcut ticaret borsaları, Toprak Mahsulleri Ofisi,-Borsa İstanbul, Takasbank, Merkezi Kayıt Kuruluşu ve bankalar olacak. Bu borsanın kurulması ile ürün bazında tek tek borsa kurulmasına gerek kalmayacak. Lisanslı depo kapsamındaki 10 tarım ürününün elektronik senetleri bu borsada işlem görecek. Halen ürün senedi işlemleri yapan 9 ticaret borsasının yetkisi kaldırılacak ve bu borsalar geçmişte olduğu gibi emtia borsacılığını sürdürecek.

Sistemi yaygınlaştıracak 12 önlem

Lisanslı depoculuk sisteminin taşıyıcı iki kolonu olduğunu bunlardan birisinin ürünlerin saklanacağı depolar,diğerinin ise bu ürünleri temsil eden senetlerin borsada alı-

nıp satılması olduğunu8 vurgulayan Yücel, sistemin yaygınlaşması için yapılması gerekenleri şöyle sıraladı:

1- Toprak Mahsulleri Ofisi(TMO) depolama faaliyetlerinden tamamen çekilmelidir. Ülkemizde kurulan ilk lisanslı depo şirketi olan TMO-TOBB Lisanslı Depoculuk Anonim Şirketi'nin 90 bin ton olan kapasitesi artırılmalı.

2-Toprak Mahsulleri Ofisi'nin lisanslı depoculuğa uygun toplam 1 milyon 800 bin ton kapasiteli depolarını TMO-TOBB Lisanslı Depoculuk A.Ş'ye devretmeli.

3- Tarım ürünleri piyasasını düzenleme görevini üstlenen Toprak Mahsulleri Ofisi, bu görevini ürün senedi alım satımı yaparak piyasanın gelişmesine katkı sağlamalı.

4- Ürünlerin pazarlanması aşamasında üreticiler kooperatiflerden yeterli desteği alamıyor. Tarım Kredi Kooperatifleri sistem içinde yer almalı.

5-Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından makbuz senedi için uygulanan faiz desteğinin elektronik ürün senetleri için de uygulanmalı.TMO uygulamasında, yalnızca makbuz senedine faiz desteği verilmekte, ürün senedi ile kredi kullanan mudiler yararlandırılmamaktadır.

6-TMO tarafından makbuz senedi uygulamasına son verilerek üreticilere elektronik ürün senetleri rehin edilerek kullanılan kredilerde faiz desteği uygulanması sağlanmalıdır

7- Lisanslı Depo Sigortası genel şartları belirlenmeli. Sistem kapsamında ki sigortalar için lisanslı depolardaki tüm risklerin açık bir şekilde düzenleneceği ve hukuki güvenceye alınacağı "Lisanslı Depo Sigortası Genel Şartları" belirlenmelidir.

8-Üreticilere lisanslı depolara konulan ve elektronik ürün senedi vasıtasıyla satılan mahlıç (çırçırlanmış-balyalanmış) pamuğa da destek verilmeli.

9- 2017 yılı tarımsal desteklerine ilişkin alınacak kararda lisanslı depolara konulan ve Elektronik Ürün Senedi vasıtasıyla satılan mahlıç pamuğa da destek verilmesine yönelik düzenleme yapılmalı.

10-Gayrimenkul rehni olarak verilen lisanslı depo teminatında tapu harcı istisnası tanınmalı.

11- Lisanslı depo işletmelerince lisanslı depoculuk tazmin fonu lehine ipotek tesis edilmesine ilişkin işlemlerde tapu harcı istisnası tanınmasına ilişkin olarak 492 Sayılı Harçlar Kanunu'nda düzenleme yapılmalı.

12- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca hazırlanan Milli Tarım Projesi' nde 4447 sayılı kanuna ilave edilmesi öngörülen geçici maddenin kapsamına lisanslı depo yatırımlarının da eklenmeli.

Tarımda değerlendirilemeyen fırsat;
Coğrafi İşaretler

Türkiye, sahip olduğu zengin biyoçeşitliliği ile coğrafi işaretler konusunda potansiyeli en yüksek ülkelerden birisi.Aynı zamanda bir çok ürünün gen kaynağına, ürün çeşitliliğine sahip olan Türkiye, bu potansiyelini yeterince değerlendiremiyor. Daha doğru bir anlatımla, tarım ve gıda sektörü için çok büyük bir fırsat olan coğrafi işaretler yeterince önemsenmiyor.

Coğrafi işaret nedir?

Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işarettir. Finike Portakalı, İskoç Viskisi, Rokfor Peyniri gibi.

Coğrafi işaretlerin amacı; Özellikleri bir yöreden, bilgi ve beceriden (know-how) kaynaklanan bir Coğrafi Adı, sahte ve taklitlerine karşı koruyarak:tarımsal üretimde çeşitliliği teşvik etmek, öz varlığı korumak ve kırsal kalkınmayı sağlamak,çiftçi gelirlerini yükseltmek, özgün ürünleri geliştirmek, tüketicileri ürünlerin kökeni ile ilgili bilgilendirmek ve kırsal nüfusu yerinde tutmayı sağlamaktır.

Avrupa Birliği başta olmak üzere gelişmiş ülkeler sahip oldukları potansiyeli coğrafi işaretler sayesinde tarım ve gıda ürünlerinden elde ettiği katma değeri bir kaç kat artırırken, Türkiye'de tescil belgesi alınıp duvara asılıyor. Şekilci bir anlayışla iki il arasında paylaşılamayan ürünü tescil ettiren il, büyük bir başarı elde etmiş gibi bununla övünüyor. Oysa asıl amaç o üründen ekonomiye. bölgeye,yöreye değer katmak olmalı.

Coğrafi işaretler bilinci ve politikası yok

Coğrafi işaretler,yerel ürünler konusunda ülkenin genel bir politikası olmayınca, bu işi bir kaç gönüllü kurum ve kişi üstlenmek zorunda kalıyor. Fakat bu bir avuç duyarlı insanın çabası yetersiz kalıyor.

Küreselleşme aynı zamanda yerel ürünlere ilgiyi artırdı. Tek tip beslenme yerine yöresel ve yerel ürünler önemsenmeye başlandı. Yöresel ürünler konusunda Antalya Ticaret Borsası 7 yıldan beri çok kapsamlı bir fuar düzenleniyor. Borsa Başkanı Ali Çandır ve Yönetim Kurulu Üyeleri,Borsa çalışanları büyük özveriyle Anadolu'nun ürünlerini Yöresel Ürünler Fuarı(YÖREX)'nda tanıtmaya,değer kazandırmaya çalışıyor.

Fuar ile eş zamanlı olarak coğrafi işaretler konusu seminer ve toplantılarla gündeme getiriliyor. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu ve ekibi bu çabaya destek veriyor.

Türk Patent Enstitüsü görevi olmamasına rağmen iyi niyetle çaba gösteriyor. Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı(YÜCİTA) Başkanı Prof. Dr. Yavuz Tekelioğlu ömrünü coğrafi işaretlere adamış ve her platformda konuyu gündemde tutmaya çalışıyor.

20 yıldır çıkarılmayan yasa

Bütün çabalara rağmen, 20 yılı aşkın süreden beri,"Coğrafi İşaretlerin ve Geleneksel Özellikli Ürün Adlarının Korunması Hakkında Kanun Tasarısı " çıkarılamadı. Oysa bu konuda yapılacak yasal düzenlemeler çok büyük önem taşıyor. Çünkü coğrafi işaretler tarım ve gıda sektörü, yerel kalkınma açısından büyük avantajlar,önemli fırsatlar sağlıyor. Coğrafi işaretler, üreticiyi haksız rekabete karşı korurken, tüketicinin de doğru bilgilendirilmesini ve sağlıklı,güvenilir ürüne ulaşmasını sağlıyor.

Türkiye'de denetim yetersizliği, coğrafi işaret bilincinin yerleşmemesi nedeniyle bir ürün için tescil alındıktan sonra ne yapılacağı pek bilinmiyor. Ayrıca denetim olmadığı için coğrafi işaretli ürünler korunmuyor.Bu nedenle Antalya Finike'de 150 bin ton Finike Portakalı üretiliyor. Fakat hangi manava,pazara,markete giderseniz, satılan portakalın neredeyse tamamı "Finike" diye satılıyor.Hem Finike Portakalı üretene haksızlık, hem de tüketici aldatılıyor. Fakat bunu önleyici bir önlem alınmıyor.

Yakın zamanda Gıda,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tağşiş yapan firmaları açıkladı. Zeytinyağında tağşiş yapanların bir bölümü tüketiciye "Ayvalık zeytinyağı" adını kullanarak tohum yağları sattığı ilan edildi. Ayvalık Zeytinyağı coğrafi işaret alan ilk ürünlerden birisi. Fakat denetim olmadığı için sahtekarlık yapanlar tüketiciye "Ayvalık Zeytinyağı" diye tohum yağları pazarlayabiliyor. Hem tüketici aldatılıyor hem de Ayvalık Zeytinyağı üretenlere haksızlık yapılıyor.

AB tescilli iki ürün: Gaziantep baklavası ve Aydın İnciri

Uluslararası Coğrafi İşaretler Ağı'nın verilerine göre, dünyada 10 bin coğrafi işaretli ürün var. Bu ürünlerin yaklaşık yarısı Avrupa'da üretiliyor. Yüzde 10'u ise, gelişmekte olan ülkelerde. Dünyada coğrafi işaret pazarının büyüklüğü 200 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor.

Türkiye'de ise, 191 coğrafi işaret tescili alınış ürün, tescil almak üzere bekleyen 288 ürün var.

Türkiye'nin,Avrupa Birliği Coğrafi İşaret Mevzuatına uygun olarak tescil alan iki ürünü var. Bu ürünler Gaziantep Baklavası ve Aydın İnciri. Gaziantep Baklavası'na Avrupa Birliği'nden coğrafi işaret alınması için 4.5 yıl, Aydın İnciri için 4 yıl mücadele verildi. Coğrafi işaret alındı. Fakat bu iki ürün de korunamıyor. Piyasada satılan baklavanın çok büyük bölümü Antep Baklavası olarak satılıyor. Oysa coğrafi işaretle bir ürün korumaya alınıyor. Bu koruma için denetim mekanizmasının iyi işlemesi gerekiyor

Avrupa Birliği'nden coğrafi işaret almak üzere başvurusu yapılan ve tescil bekleyen ürünler ise şunlar; Aydın Kestanesi, Afyon Pastırması, Afyon Sucuğu,Malatya Kayısısı ve İnegöl Köftesi.

Coğrafi işaretlerin sunduğu fırsatlar iyi değerlendirilebilse, geleneksel,bölgesel ürünlerin,biyoçeşitliliğin korunması için önemli bir adım atılmış olur.Coğrafi işaretlerle tarımda ve gıda da önemli bir atılım gerçekleştirilebilir.

Coğrafi işaretlere yasal düzenleme getirildi

Sınai Mülkiyet Kanunu Tasarısı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki 4 partinin oylarıyla kabul edilerek yasalaştı.Yasa ile, marka, coğrafi işaret, tasarım, patent, faydalı model ile geleneksel ürün adlarına ilişkin hakların korunması amaçlanıyor.

Yasa ile Türk Patent Enstitüsü'nün adı Türk Patent ve Marka Kurumu olarak değiştirildi. Kurumun kısa adı da "Türk Patent" oldu.

Sınai Mülkiyet Kanunu'nda, coğrafi işaret hakkı, geleneksel ürün adı hakkı ile birlikte düzenleniyor. Bu kapsamda, geleneksel ürün adının tescil yoluyla korunmasına ilişkin düzenleme getiriliyor.

Tescil edilmiş coğrafi işaretin veya geleneksel ürün adının kullanım hakkına sahip olan kişiler, bunları, amblem ile birlikte ürün veya ambalajı üzerinde kullanacak. Coğrafi işaretler bakımından amblemin kullanılması zorunlu olacak.

Sınai Mülkiyet Kanunu'na göre Coğrafi İşaretlerle ilgili bazı düzenlemeler özetle şöyle:

Koruma kapsamındaki ürünler: Doğal ve beşeri unsurların bir araya gelmesi sonucu gıda, tarım, maden, el sanatları ürünleri ve sanayi ürünlerinden Yasa'da yer alan şartlara uygun olanlar, tescil edilmesi şartıyla, coğrafi işaret veya geleneksel ürün adı korumasından yararlanır.

Menşe adı, mahreç işareti ve geleneksel ürün adı: Coğrafi işaret; belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü gösteren işarettir. Coğrafi işaretler, aşağıda belirtilen özelliklerine göre menşe adı ya da mahreç işareti olarak tescil edilir.

a- Coğrafi sınırlan belirlenmiş bir yöre, bölge veya istisnai durumlarda ülkeden kaynaklanan, tüm veya esas özelliklerini bu coğrafi alana özgü doğal ve beşeri unsurlardan alan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümü bu coğrafi alanın sınırlan içinde gerçekleşen ürünleri tanımlayan adlar menşe adıdır.

b-Coğrafi sınırlan belirlenmiş bir yöre, bölge veya ülkeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından bu coğrafi alan ile özdeşleşen, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az biri belirlenmiş coğrafi alanın sınırlan içinde yapılan ürünleri tanımlayan adlar mahreç işaretidir.

Tescil edilmeyecek adlar

-Ürünlerin öz adı olmuş adlar. Ürünün gerçek kaynağı konusunda halkı yanıltabilecek olan bitki tür ve çeşitleri, hayvan ırkları veya benzeri adlar.Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı adlar. Başvurusu yapılmış olmasına rağmen kendi ülkesinde korunmayan, koruması sona eren veya kullanılmayan adlar. Tescilli veya başvurusu yapılmış bir coğrafi işaret ile tamamen veya kısmen eş sesli olan ve tüketiciyi yanıltabilecek adlar.

Kimler başvurabilir:

Üretici grupları. Ürün veya ürünün kaynaklandığı coğrafi alanla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları. Ürünle ilgili olarak kamu yararına çalışan veya üyelerinin ekonomik çıkarlarını korumaya yetkili demekler, vakıflar ve kooperatifler. Ürünün tek bir üreticisi varsa, bu durumu ispat etmesi şartıyla ilgili üretici coğrafi işaret ve geleneksel ürün başvurusunda bulunabilecek.

Başvuru şartları

1-Başvuru yapanın kimliğine ve başvuru hakkına sahip olanlardan hangisine dahil olduğuna ilişkin bilgileri de içeren başvuru formu.

2-Başvuru yapan gerçek veya tüzel kişinin ürünün tek üreticisi olması halinde, bu hususu ispatlayan bilgi ve belgeler.

3-Tescili istenen coğrafi işaretin adı, menşe adı veya mahreç işaretinden hangisine uygun olduğuna ve ürün grubuna ilişkin bilgi ile coğrafi işaret tanımına uygunluğunu kanıtlayan bilgi ve belgeler.

4-Ürünün tanımı, ürünün ve gerekiyorsa hammaddesinin fiziksel, kimyasal, mikrobiyolojik ve duyusal özelliklerini açıklayan teknik bilgi ve belgeler.

5-Coğrafi alanın sınırlarını açıkça tanımlayan ve belirleyen bilgi ve belgeler.

6-Üretim metoduna ve varsa söz konusu ürüne özelliğini veren yerel üretim teknikleri ile usul ve adetlere ilişkin bilgi ve belgeler.

7-Coğrafi işaret tanımı kapsamında coğrafi işaret tesciline konu olan ürünün niteliğinin, ününün veya diğer özelliklerinin söz konusu coğrafi alan ile bağlantısını kanıtlayan bilgi ve belgeler.

8-Ürünün söz konusu coğrafi alandaki tarihsel geçmişine ilişkin bilgi ve belgeler.

9- Denetim biçimini ayrıntılı olarak açıklayan bilgi ve belgeler

10- Coğrafi işaretin kullanım biçimi ve varsa etiketleme ve ambalajlama usullerini açıklayan bilgiler.

11-Başvuru ücretinin ödendiğine ilişkin bilgi.

Başvuru süresi kısaldı

Yasa ile coğrafi işaret başvurularının ilan süresi, yarı yarıya indirilerek 6 aydan 3 aya düşürüldü. Ayrıca başvuruların günlük gazete ve Resmi Gazete'de yayın zorunluluğu kaldırılarak maliyetlerin düşürülmesi öngörülüyor.

Başvurunun incelenmesi ve yayımı

Enstitü, coğrafi işaret veya geleneksel ürün adı başvurularının inceler. Başvuru yapanın kimliğine ilişkin bilgilerin başvuru formunda bulunmaması halinde başvuru yapılmamış sayılır. Başvurunun yapılmamış sayılmasına ilişkin karar Enstitünün nihai kararı olup, itiraza konu olamaz. Başvuru yapanın kimliğine ilişkin bilgiler hariç olmak üzere başvuruda şartların yerine getirilmediğinin tespit edilmesi halinde, Enstitü bu eksikliklerin giderilmesini ister. Eksik bilgi ve belgelerin süresi içinde gönderilmemesi veya gönderilen bilgi ve belgelerin şartlan karşılamaması halinde başvuru reddedilir. Talep edilmesi halinde, eksikliklerin giderilmesi için iki defayı geçmemek üzere ek süre verilir. Enstitü, teknik bilgilerin değerlendirilmesi amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş talep edebilir. Görüş için ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından ücret talep edilmesi halinde söz konusu ücret başvuru yapan tarafından ödenir. Bu madde kapsamında incelenerek uygun bulunan başvurular Bültende yayımlanır. Başvurunun incelenmesi ve yayımına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Coğrafi işaretlerin koruması ve sağladığı haklar

Bir ürüne ilişkin coğrafi işaret koruması bu Kanun çerçevesinde tescil yoluyla elde edilir.Coğrafi

işareti tescil ettiren ile tescil edilmiş coğrafi işaretin kullanım hakkına sahip kişiler, üçüncü kişilerin;Coğrafi işaret tescilinde belirtilen ürün özelliklerini taşımadığı halde coğrafi işaretin ününden yarar sağlayacak şekilde ya da tescil kapsamındaki ürünler veya bunlarla ilişkilendirilebilecek nitelikteki ürünlerle ilgili olarak coğrafi işaretin veya 46 nci madde uyarınca kullanılması öngörülen amblemin ticari amaçlı olarak doğrudan veya dolaylı kullanımının,

Ürünün gerçek menşeini veya niteliğini belirten açıklamalar yahut stilinde, tarzında, tipinde, türünde, yöntemiyle, orada üretildiği biçimde gibi terimler içerse veya başka bir dile tercüme edilmiş olsa dahi, tescilli coğrafi işaretin, tescil kapsamındaki özelliklerini taşımayan ya da çağrışım yapacak şekilde benzeri olan ürün üzerindeki yanıltıcı kullanımının veya taklidinin,Tescilli coğrafi işareti üzerinde taşıyan ürünün iç veya dış ambalajında, tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede, ürünün tescil edilmiş doğal veya esas nitelik ve özellikleri ile menşeine ilişkin olarak yanlış veya yanıltıcı herhangi bir açıklama veya belirtiye yer verilmesinin, Tescilli coğrafi işarete ait amblemin tüketiciyi yanıltıcı biçimde kullanımının, önlenmesini talep etme hakkına sahiptir.

Coğrafi işaret tescilinin sağladığı haklar, üçüncü kişilere karşı tescilin Bültende yayımlandığı tarih itibarıyla hüküm ifade eder. Ancak başvuru yapan, başvurunun Bültende yayımlanmasından sonra gerçekleşen ve coğrafi işaret tescilinin yayımlanmış olması halinde yasaklanması söz konusu olabilecek fiiller nedeniyle tazminat davası açmaya yetkilidir.

Coğrafi işaretin ve geleneksel ürün adının kullanımı

Tescilli coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adları sicilde belirtilen şartlara uygun olan ürünlerin üretimi veya pazarlamasında faaliyet gösterenler tarafından kullanılır. Bu kişiler, tescil ettirene, coğrafi işaret ve geleneksel ürün adına yönelik üretim ve pazarlama faaliyeti gösterdiklerine dair bildirimde bulunur.Tescil edilmiş coğrafi işaretin veya geleneksel ürün adının kullanım hakkına sahip olan kişiler, söz konusu coğrafi işaret veya geleneksel ürün adını, amblem ile birlikte ürün veya ambalajı üzerinde kullanır. Coğrafi işaretler bakımından amblemin kullanılması zorunludur. Ürünün niteliği gereği, amblem ile birlikte coğrafi işaretin veya geleneksel ürün adının ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde kullanılamadığı durumlarda, amblem ile tescilli işaret veya ad, kullanım hakkına sahip olanlar tarafından işletmede kolayca görülecek şekilde bulundurulur. Geleneksel ürün adının amblemsiz kullanımı bu Kanun hükümlerine tabi değildir.Tescilli coğrafi işaretin ve geleneksel ürün adının kullanımı ile amblem ve amblemin kullanımına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Denetim nasıl yapılacak?

Coğrafi işaretlerin ve geleneksel ürün adlarının kullanımının denetimi; tescilli coğrafi işaretleri ve geleneksel ürün adlarını taşıyan ürünlerin üretimi, piyasaya arzı veya dağıtımı aşamalarında veya ürün piyasada iken kullanımının tescilde belirtilen özelliklere uygunluğunun denetimine ilişkin her türlü faaliyeti kapsar.Denetim, başvuruda belirtilen ve Enstitü tarafından yeterliliği onaylanan denetim mercii tarafından yerine getirilir. Sicilde yer alan denetim merciinde değişiklik, Enstitünün onayı ile yapılabilir. Denetim raporları, tescilin Bültende yayımlandığı tarihten itibaren iki yılda bir Enstitüye sunulur. Ancak şikâyet olması halinde, Enstitü denetim raporlarının süresinden önce sunulmasını talep edebilir. Denetim raporlarının incelenmesi sonucunda eksiklik varsa tescil ettirene bildirilerek altı ay içinde eksikliğin giderilmesi istenir. Eksikliğin süresi içinde giderilmemesi veya denetim faaliyetinin usulüne uygun olarak yerine getirilmediğinin tespit edilmesi halinde Yasa'nın 43. madde hükmü uygulanır.Tescil ettiren, denetime ilişkin masrafları denetlenenlerden talep edebilir.

Coğrafi işaret hakkına tecavüz

Tescilli coğrafi işaretin aşağıda belirtilen biçimdeki kullanımları coğrafi işaret hakkına tecavüz sayılır.

Coğrafi işaret tesciline konu ürünün özelliklerini taşımadığı halde, coğrafi işaretin ününden yarar sağlayacak şekilde ya da tescil kapsamındaki ürünler veya bunlarla ilişkilendirilebilecek nitelikteki ürünlerle ilgili olarak coğrafi işaretin veya 46. madde uyarınca kullanılması öngörülen amblemin ticari amaçlı olarak doğrudan veya dolaylı kullanımı.

Ürünün gerçek menşeini veya coğrafi işaretin tercümesini veya stilinde, tarzında, tipinde, türünde, yöntemiyle, orada üretildiği biçimde gibi açıklamaları içerse bile coğrafi işaretin kötüye kullanımı, taklidi veya coğrafi işareti çağrıştıran şekilde kullanımı.

Coğrafi işareti taşıyan ürünün iç veya dış ambalajında, tanıtımında ya da ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede, ürünün tescil kapsamındaki nitelikleri ile menşeine ilişkin olarak yanlış veya yanıltıcı herhangi bir açıklama ya da işarete yer verilmesi.

Coğrafi işarete ilişkin amblemin tüketiciyi yanıltıcı biçimde kullanımı.

Coğrafi işareti kullanma hakkına sahip olanlar, coğrafi işaretten doğan haklara tecavüz sayılan fiilleri tescil ettirene noter vasıtasıyla bildirerek dava açılmasını talep edebilir. Tescil ettirenin talebi kabul etmemesi veya bildirim tarihinden itibaren üç ay içinde dava açmaması halinde, kullanma hakkına sahip olanlar, yapılan bildirimi de ekleyerek dava açabilir. Açılan dava tescil ettirene ihbar olunur. Ancak ciddi bir zarar tehlikesi karşısında, kullanma hakkına sahip olanlar, süreyle bağlı kalmaksızın ihtiyati tedbire karar verilmesini mahkemeden talep edebilir, ihtiyati tedbire karar verilmesi durumunda dava açılabilmesi için belirtilen sürenin dolması beklenmez.

Coğrafi işaretin tescilli olduğuna ilişkin kaydın ürün, ambalaj veya fatura üzerine konulmamış olması, eylemi tecavüz olmaktan çıkarmaz. Ancak tescille ilgili kayıt ve işaretler kusurun değerlendirilmesi sırasında dikkate alınır.

Coğrafi işaret başvurusu yayımlandığı takdirde, başvuruyu yapan, coğrafi işarete yönelik bu maddede sayılan tecavüzlerden dolayı hukuk davası açma hakkına sahiptir. Tecavüz eden, başvurudan ve kapsamından haberdar edilmişse başvurunun yayımlanmamış olmasına bakılmaz. Tecavüz edenin kötü niyetli olduğuna mahkeme tarafından hükmolunursa başvurunun yayımından önce de tecavüzün varlığı kabul edilir.

Türkiye'nin coğrafi işaretler serüveni

Prof.Dr.Yavuz TEKELİOĞLU
Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı (YÜCİTA) Başkanı

Tüketicilerce tanınmış ve ünlenmiş ürünlerin kökeni ile üretim yöntemlerini güvence altına alınmasını sağlayan Coğrafi İşaretler (CI), resmi kalite işaretleri olup uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. Örneğin, Fransız yasalarınca "köken adı" korunan ve üretimi titizlikle denetlenen Roquefort (Rokfor) peyniri, bu ülkede 1070 yılından beri korunurken, Parmigiano Reggiano ve Comté gibi coğrafi işaretlerin kullanımı da 13. yüzyıla kadar inmektedir. Günümüzde çok hızlı bir gelişme eğilimi içinde olan coğrafi işaretler, artık küresel bir olgu olarak kabul edilmektedir. Bu gelişmenin bilincinde olan uluslararası kuruluşlar da olumlu yaklaşmakta, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü(FAO) başta olmak üzere, somut projeler geliştirmekte,- diğer yandan coğrafi işaretlere yönelik üreticiler arası işbirliği giderek çoğalmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Dünya Ticaret Merkezi çalışmalarına göre dünyada halen 10 bin coğrafi işaret bulunmaktadır. Bunun yüzde 10'u gelişmekte olan ülkelerde yer almakta, bu ülkelerde var olan bir çok coğrafi işaret ise hukuken korunamamaktadır. Coğrafi işaretlerin üçte biri Avrupa Birliği (AB) kaynaklıdır. Nitekim 28 üyeli Birlik'te halen 1750'si şarap, 1377'si de tarım ve gıda ürünleri olmak üzere toplam 3127 coğrafi işaret bulunmaktadır.

İlk düzenleme Paris Sözleşmesi

Coğrafi işaretlerin ve köken adlandırmalarının korunmasına ilişkin ilk uluslararası düzenleme sınaî mülkiyet hakları ile ilgili 1883 tarihli Paris Sözleşmesi olup, sözleşme ile özel bir koruma getirilmiştir. Bu sözleşmeyi ürünün kökenine ait işaretlerle ilgili olarak sahte ve yanıltıcı ayrımını getiren ve 1891 tarihinde imzalanan Madrid Anlaşması izlemiştir. Coğrafi işaretle ilgili bu çok genel sözleşmelerin dışında 1950 yılında 7 ülke arasında imzalanan Stresa sözleşmesi ve ilk kez köken adlandırmalarının uluslararası düzeyde bir tanımını veren ve bunların ulusal yasalardan bağımsız olarak korunabilmeleri için uluslararası bir koruma mekanizmasını yaşama geçiren Lizbon Anlaşması'ndan (1958) söz edilebilir. Coğrafi işaretlerin uluslararası korumasının genelleştirilmesinde nihai adım, Uruguay Round müzakereleri sonunda Marakeş'te Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması ile atılmış, 15 Nisan 1994 tarihinde imzalanan "Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları" (Trade-RelatedIntellectual Property Rights- TRIPS) sözleşmesi ile coğrafi işaret yeniden ve geniş bir perspektifle ele alınmıştır.Coğrafi işareti bir fikri mülkiyet hakkı olarak nitelendiren "TRIPS Sözleşmesi"ne taraf, ancak coğrafi işaret korumasına dair yasaları bulunmayan ülkeler sözleşmenin ardından konu ile ilgili gerekli yasal düzenlemeleri ivedilikle gerçekleştirmiş, Türkiye'de de 555 sayılı "Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" (KHK) uygulamaya konulmuştur. Avrupa Birliği 1992/2081 sayılı Tüzüğü'nün bir uyarlaması olan ve 27.06.1995 tarihinde yürürlüğe giren adı geçen Kararname ülkemizde tüm ürünler için tescil alma olanağını sağlamaktadır. Koruma, Türkiye sınırları içinde geçerli olup, uygulamadan sorumlu kuruluş Türk Patent Enstitüsü'dür (TPE). Kararname, Avrupa Birliği düzenlemelerine uygun olarak coğrafi işaretleri, menşe adı ve mahreç işareti olarak ikiye ayırmıştır. Genel olarak yerel yemeklere uygulanan "Geleneksel ürün adı koruması" Kanun Hükmünde Kararname kapsamında yer almamaktadır. Kararname pazarlanan tescilli ürünler üzerinde coğrafi işaret logolarının yer almasını da öngörmemiştir.

Türkiye'deki uygulamalar

555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve uygulama yönetmeliği çerçevesinde 1996-2016 yılları arasında 191 ürünün tescili yapılmış olup, her yıl ortalama 9-10 tescil verilmiştir. Coğrafi işaret alabilecek ürün sayısının 2 bin 500'ü bulduğu söylenen bir ülkede bu miktar son derecede yetersiz olup potansiyelin sadece yüzde 7,6'sını oluşturmaktadır. Halen 288 ürün de tescillerini beklemektedir. Tescili yapılan ürünlerin 49'u tarım, 79'u gıda ürünleri, geri kalanı ise başta el halıları (21) ve kilimler (6) olmak üzere, el sanatları ürünleri (20), canlı hayvanlar (4), alkollü içkiler (8) ve diğer ürünlerdir (4). Türkiye'nin çok geniş bir geleneksel ve yöresel peynirler katoloğu olmasına rağmen, halen tescilli sadece 7 peyniri bulunmaktadır. Bir Akdeniz ülkesi olmanıza rağmen zeytin ve zeytinyağlarında da durum farklı olmayıp, bu ürünlerde sahip olduğumuz tescil sayısı sadece 8'dir.

Yerel yemekler tescilleniyor

Tescillerde en yüksek gelişme eğilimi yerel yemeklerdedir. Nitekim halen 35 tescille tarım-gıda ürünleri toplam tescillerinin yüzde 27,3'ünü oluşturan yerel yemekler 2008 yılında sadece 5 tescile sahip bulunmaktaydı. Adana kebabı, İnegöl köftesi, Siirt perde pilavı, Kayseri mantısı ve Maraş tarhanası bunlardan bazılarıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden alınmış iki tescili bulunmaktadır. Dört yılı aşan zorlu bir süreçten sonra Antep baklavası 21.12.2013 tarihinden, Aydın inciri de 17 şubat 2016 tarihinden itibaren Avrupa Birliği koruması altına alınmışlardır. Bizim bu iki ürünümüze karşılık Türkiye'nin 1/7'i büyüklüğündeki Yunanistan'ın AB'den alınmış 104 tescili vardır. Beş ürünümüz de halen AB Komisyon'unda tescillerini beklemektedir. Bu ürünler Afyon sucuğu (13.08.2012), Afyon pastırması (13.08.2012), Malatya kayısısı (13.05.2014), İnegöl köfte (17.09.2014) ve Aydın kestanesidir (08.09.2015). Türkiye'den tescil almak için başvuruda bulunan üç yurtdışı ürünün tescili yapılmıştır. Bunlar Prosciuttodi Parma (Parma jambonu), ScotchWhisky (İskoç viskisi) ve Hellim/Hellouni (Hellim peyniri) dir. İtalyanların çok ünlü peynirleri ParmigianoReggiano (Parmesan peyniri) ve Granapadona ile Fransızların vazgeçilmezi Champagne (Şampanya) tescillerini bekleyen diğer yabancı ürünlerdir.

Neler yapılmadı?

Türkiye'de coğrafi işarete ne yazık ki gerekli önem verilmemektedir. Konunun kamu güçlerince yeterince anlaşılamamış olması kanımızca bunun temel nedenidir. Aksi halde bugün geldiğimiz konum çok farklı olurdu.Burada coğrafi işaretlerin Türkiye için neden çok önemli olduğunu hatırlamakta yarar var. Coğrafi işaretler, üreticilerimiz ve ihracatımız için önemlidir. Haksız rekabeti engellemek ve tüketicilere doğru ve iyi bilgi vermek için önemlidir. Doğal kaynaklarımızın, geleneksel üretim yöntemlerimizin ve kültürel öz varlığımızın korunması için önemlidir.Kırsal kalkınmamız ve Türk turizmi için önemlidir. Bugünlerde yeniden tasarlanmakta olan tarımsal politikamız için önemlidir. Coğrafi işaretler, kaliteli ürünler satarak uluslararası rekabetin üstesinden gelinebileceği için önemlidir. Her geçen gün daha da açılan ve tarım ürünleri dış ticaretinin daha da liberalleşmesi eğilimini taşıyan bir dünya ekonomisinde yer alabilmemiz için önemlidir. Ve nihayet, küreselleşmenin dayatmış olduğu tek yönlü, sağlıksız ve küçük üreticileri yok eden agro-endüstriyel beslenme kalıbına karşı çıkabilmemiz için önemlidir.

Coğrafi İşaretler Yasası yok

Türkiye için böylesine önemli olmasına rağmen coğrafi işaretlerin henüz bir yasası bulunmamaktadır. Avrupa Birliği bizim uyarladığımız 1992/2081 Tüzüğünden sonra 2006 ve 2012 yıllarında yeni Tüzükler çıkarırken, ülkemizde coğrafi işaretler ile ilgili temel yasanın çıkarılması bir yılan hikayesine dönüşmüş ve KHK'nin yürürlüğe girişinden bu güne kadar geçen 20 yılda bu konudaki iki girişim de sonuçsuz kalmıştır. Nitekim 2008 ve 2014 yıllarında parlamentoya sunulan kanun tasarıları 2009 ve 2015 seçimleri nedeniyle kadük olmuştur. Kararnamede, tescilli ürünlerin inandırıcılığını vurgulamak amacıyla satılan ürünler üzerinde coğrafi işaretler logolarının konulması öngörülmediği için, hem koruma sisteminin bilinirlik düzeyini arttırma ve tüketicilerde farkındalık yaratma imkanı oluşturulamamış, hem de piyasalarımızda yoğun coğrafi işaretler tecavüz olaylarının yaşanmasına yol açılmıştır. Ezine peyniri, Erzincan tulum peyniri, Finike portakalı, Gemlik zeytini ve Ayvalık zeytinyağı gibi ürünlerin başını çektiği ve halen süregelen bu tecavüzler piyasalarda çok yoğun haksız rekabetin yaşanmasına ve bu ürünlerin dürüst üreticileri ile tüketicilerin büyük zarar görmesine sebep olmaktadır. Örneğin Finike'de yılda 150-160 bin ton Finike portakalı üretildiği halde her yıl İstanbul haline aynı isim altında 600-650 bin ton portakalın giriş yaptığı belirtilmektedir.

Kurumsal yapı yetersiz

Uygulamalar coğrafi işaretler sisteminin en önemli unsurları olan yönetişim ve denetim konusunda da yetersiz kalındığını göstermektedir. Coğrafi işaretlerde ulusal yönetişim, AB ülkelerinin büyük kesiminde tarım bakanlıklarına bağlı ve sadece bu konuda görev yapan kuruluşlarca yerine getirilmektedir. Sözgelimi Fransa'da bu görevi "Ulusal Köken ve Kalite Adlandırmaları Enstitüsü" (INAO) yürütmektedir. 1947 yılında kurulan ve Fransız mucizesinin yaratıcısı olan bu Enstitü'de tam 270 kişi çalışmakta ve Enstitü tüm Fransa'ya yayılmış 24 şubesi ile faaliyet göstermektedir. Ülkemizde coğrafi işaretlerin ulusal düzeyde yönetişimi Türkiye Patent Enstitüsü'nde konuyla ilgili kurumsal bir yapılanmanın gerçekleştirilememesi ve Markalar Dairesi içinde sıkışıp kalmış sınırlı personel sayısı nedeniyle etkin olamamıştır. Türkiye için büyük önem arz etmesine rağmen yoğun iş yükü ve kadro kısıtları nedeniyle, coğrafi işaretler ne yazık ki Türkiye Patent Enstitüsü'nün öncelikleri arasında yer alamamıştır. Coğrafi işaretlerin ürün bazında yönetişimi konusunda da durum pek parlak değildir. Bunun da temel nedeni tescil alan kurumlarımızın yasal boşluklar nedeniyle yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Oysa coğrafi işaretler tescili, tescil sahibine haklar tanıdığı gibi sorumluluk ve görevler de yüklemektedir. Nitekim üretim zincirinin rasyonel çalışması ve ürünün korunmasına ve savunmasına yönelik faaliyetlerde bulunmak, bu çerçevede üreticilerin köken adı kurallarına uygun üretim yapmalarını sağlamak (İç denetim), ürünle ilgili inceleme ve araştırmalar yapmak, üreticilere teknik hizmet sunmak, köken adının sahte ve hileli kullanımını takip etmek ve köken adı tanıtım ve reklamını yapmak bu kurumların temel görevleridir.Ürün bazında coğrafi işaretler yönetişimini (gouvernance) oluşturan ve sistemin yürümesinde hayati öneme sahip tüm bu görevler tescil sahibi kurumlarımızın ne yazık ki pek azı tarafından o da kısmen yerine getirilebilmektedir.

20 yıl kaybedildi

Denetimler konusunda da önemli adımlar atılamamıştır. Oysa denetimler coğrafi işaretler sisteminin en can alıcı tarafıdır ve denetimsiz bir coğrafi işaretler sistemi düşünülemez, çünkü tekerleksiz arabaya benzer,yürümez. Öz denetim, iç denetim ve dış denetim olmak üzere üç aşamalı olan bu süreçte iç denetimlerin gerçekleştirilmesi tescil sahibi kurumlara ait olup bununla ilgili düzenlemeler tescil belgelerinde belirtilmiştir. Ancak kurumların büyük kesimi bunu uygulamamaktadır. Denetimlerin en önemli aşamasını oluşturan dış denetimlerde ise durum daha da vahimdir. Nitekim bunu gerçekleştirmesi gereken AB standartlarına göre akredite olmuş bağımsız, tarafsız ve donanımlı özel denetim kuruluşları 20 yıldır yaşama geçirilememiştir. Sonuç olarak Türkiye'de coğrafi işaretlerle ilgili uygulamaların sadece tescil verme faaliyetlerini kapsadığı, bunun dışındaki konularda yapılması gerekenlerin büyük bir kesiminin gerçekleştirilmeyerek 20 yılın kaybedildiği söylenebilir. Ancak oluşan yeni ve ilginç gelişmeler bu uzun süreli atalet döneminin sona erdiği konusunda umut vericidir. Bu bakımdan 2015 yılı bir kırılma noktası oluşturmaktadır.

Kırılma noktası; 2015 ve sonrası

2015 yılının Türkiye'nin 1995'te başlayan coğrafi işaretler serüveninde bir milat olduğu söylenebilir. Bunu hazırlayan etmenlerin başında sayın Cumhurbaşkanı'nın coğrafi işaretler ile ilgili 9 Nisan konuşması gelmektedir. Bu tarihte düzenlenen "4. Türk Patent Ödülleri"nde ilk kez coğrafi işaretler alanında bir ödül öngörülmüş ve bu çerçevede Kayseri "Türkiye'nin en çok coğrafi işaretler başvurusunda bulunan kenti" ödülüne layık görülmüştür. Ödül töreninde konuşan Sayın Cumhurbaşkanı ilk defa coğrafi işaretlerden bahsetmiş, önemini vurgulayarak valiler, belediye başkanları ve oda başkanlarına kendi öz değerlerine sahip çıkma ve onları tescil ettirme konusunda çağrıda bulunmuştur. Öyle ki Sayın Cumhurbaşkanı bu tescillerin sadece ulusal düzeyde kalmamasını, uluslararası tescil faaliyetlerine de büyük hız verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bizim için bir milattır.

"Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı" YÜciTA olarak bunu çok önemsiyor ancak konuya olan ilginin sadece tescillerle sınırlı kalmamasını diliyoruz. Sayın Cumhurbaşkanı'nın aynı söylemlerini bu yıl ki patent ödülleri töreninde de tekrarlaması ilerisi için umut vericidir. Bilindiği gibi bu törenlerde de coğrafi işaretler alanında Aydın en çok AB başvurusu yapan kent ödülünü alırken, YÜciTA'nın bilimsel destek verdiği METRO Toptancı Market "coğrafi işaretler tanıtımına en fazla katkı sağlayan firma " ödülüne layık görülmüştür. 2015 kırılmasının bir diğer etmeni Türk Patent Enstitüsü'nce hazırlanan "Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı"dır. 4 Temmuz 2015 tarihli Resmi Gazete'de ilân edilen "Eylem Planı" çok gecikmeli de olsa TPE'nin 1995 yılından bu yana, coğrafi işaretlerle ilgili gerçekleştirdiği ilk ve kapsamlı çalışma olup

Türkiye'de toplumca benimsenmiş etkin bir coğrafi işaretler sisteminin kurulmasını amaçlamaktadır.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) 2015 dönüşümünün bir diğer aktörüdür.365 Oda ve Borsayı kapsayan,Türkiye'nin kar amacı gütmeyen bu en büyük sivil toplum örgütü ve iş kuruluşu Cumhurbaşkanı'nın çağrısıyla birlikte coğrafi işaretlere olan ilgisini arttırmıştır. Halen alınan tescillerin üçte birine (66) sahip olan kuruluş konu ile ilgili kendi bünyesinde gerçekleştirdiği eğitim programlarının dışında coğrafi işaretler e ilgili bilimsel etkinliklere de destek vermektedir. Bu bağlamda bilimsel programı Araştırma Ağımız YÜciTA tarafından hazırlanıp 16 Nisan 2016 tarihinde Muğla Ticaret ve Sanayi Odası ile birlikte düzenlenen "Yükselen Küresel bir Değer: Coğrafi İşaretler" Uluslararası sempozyumu ile, programı yine araştırma ağımız YÜciTA tarafından hazırlanan ve TOBB sponsorluğunda 27-28 ekim 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen "4. Uluslararası Antalya Coğrafi İşaretler Semineri" söz konusu edilebilir.

Kırılmada bir diğer aktör METRO Toptancı Market'in Taşköprü sarımsağının kurtarılması ile sonuçlanan ilk projesinden sonra "Coğrafi İşaretli ürünlerle hazinemiz olan lezzetleri yerinde koruyoruz" başlıklı ve Türkiye'de bir ilki oluşturan ikinci projesidir. Türk kanu oyunda coğrafi işaretlerle ilgili bir farkındalık yaratmayı amaçlayan bu tanıtım projesi 4 Eylül 2015 tarihinde bir kampanya ile lanse edilmiştir.

Bütün bu olumlu gelişmelerin sonuncusu ve en önemlisi ise" Sınai Mülkiyet Hakları Kanun Tasarısı"'nın 20 yıllık bir gecikmeden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gelmiş olmasıdır.Yazı yazıldığında yasa görüşmeleri devam ediyordu. Kanun, 5 kitap ve 199 maddeden oluşmakta, ikinci kitap "Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı" başlığını taşımaktadır. 555 sayılı KHK'nin 39 madde ihtiva etmesine rağmen tasarının geleneksel ürün adı koruması da dahil sadece 21 maddeden oluşması, bir çok konunun uygulama yönetmeliğine bırakıldığını göstermektedir. KHK'deki bazı eksiklikleri tamamlayan, bazı konularda da değişiklik yapan Kanun,TPE bünyesinde bir "Coğrafi İşaretler Dairesi"nin kurulması, pazarlanan ürünlerde coğrafi işaretleri logoları-

nın kullanılması ve denetim süreleri ile başvuru harçlarının azaltılması gibi önemli yenilikler getirmektedir. Aslında bunca yıl bekledikten sonra münferit bir yasanın çıkarılması daha rasyonel olabilirdi ancak bu evreye ulaşmanın bile büyük mutluluk olduğunu belirtmekte yarar var.

Sonuç ve 4 öneri

Türkiye, 2015 dönemeci ile coğrafi işaretlerde yeni bir aşamaya ulaşmış bulunmaktadır. Şimdi her türlü popülizmden uzak,coğrafi işaretleri sözde değil, özde benimseyen bir kamu felsefesi ile sahip olduğumuz bu olağanüstü potansiyeli harekete geçirerek kaybedilen onlarca yılın telafi edilmesi gerekmektedir..

- Bu yeni döneme başlarken ivedilikle bir "Türkiye Coğrafi İşaretler Enstitüsü" kurulmalıdır. Coğrafi işaretler potansiyeli bu denli yüksek ve her ürünün tescil alabildiği bir ülkede kurulması öngörülen "Coğrafi İşaretler Dairesi"nin etkin olabileceği çok şüphelidir.

- Ulusal ve uluslararası tescil başvurularında devlet desteği sağlanmalıdır. Genelde patent bürolarınca hazırlanan ve ürünün ayırt edici niteliklerinin iyi belirtilmediği tescil başvurularının çoğu Patent Enstitüsü'nden geri çevrilmektedir.Coğrafi işaretler uygulamasına Türkiye ile hemen aynı zamanda başlayan ve çok başarılı olan Brezilya'da bu sorunu aşmak için Tarım Bakanlığı başvuru sahiplerine yardımcı olmaktadır.Uluslararası tescil başvurularında durum daha da vahimdir. Sözgelimi AB başvurularında kurumlarımız kaprisli ve hantal Brüksel bürokrasisi karşısında yalnız kalmakta ve çok zaman kaybetmektedir. Örneğin Antep baklavası tescili 4,5 yıl sürmüştür.

- Uluslararası tescil başvurularında kamu otoritesi öncü kurum olmalı ve AB ile ikili müzakereler yoluyla karşılıklı ürün tescili yoluna gitmelidir. Nitekim, Gürcistan ve Moldovya Avrupa Birliği ile Coğrafi İşaretleri'nin karşılıklı korunması konusunda başlattıkları müzakereleri bir buçuk yılda başarıyla tamamlamışlardır. Aynı şekilde Fas,30 ürünü için başlattığı müzakereleri 16 ocak 2015'te tamamlanmıştır. Türkiye'de ihracat potansiyeli yüksek ve komşularınca sahiplenilmesi muhtemel,30-40 ürünü için karşılıklı tanıma konusunda AB ile müzakerelerini ivedilikle başlatmalıdır. AB tescilleri söz konusu ürünlerden sağlanan ihracat gelirlerini önemli ölçüde arttıracaktır.

- Kamu sektörü coğrafi işaretlere ilişkin düzenlemelerin yasalaşmasını beklemeden üreticiler ve tüketiciler nezdinde coğrafi işaretler ilişkin farkındalık yaratmak ve konunun önemini kavratmak amacıyla kamu spotu vd. uygulamalar ile toplumda bir bilinç uyandırmalı ve bu konuda öncü olmalıdır. Toplumsal bilincin gelişmesi yasanın çıkması ve çıktıktan sonra uygulanması konusunda pozitif etki yaratacaktır.

Avrupa Birliği'nin coğrafi işaretler politikası

Dünyada 10 bin civarında coğrafi işaretli ürün olduğu tahmin ediliyor. Bunun en az üçte biri Avrupa Birliği'nde.

Coğrafi işaretlerin en yaygın olduğu Avrupa Birliği aynı zamanda coğrafi işaretlerden büyük bir ekonomik değer elde ediyor.

Avrupa Komisyonu Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü'nden Branka Tome'nin verdiği bilgiye göre, Avrupa Birliği'nde 2 tür coğrafi işaret logosu var. Birisi, tescilli menşe, diğeri ise tescilli mahreç logosu.

Tescilli menşe logosu almak için söz konusu ürünün tüm üretim aşamalarının aynı bölgede olması gerekiyor. Tescilli mahreçte ise tek bir üretim aşamasının o bölgede olması yeterli görülüyor.

Hayvansal ürünlerde ise,hayvanların beslendiği besin maddesinin yüzde 50'sinin o bölgede olması gerekiyor.

Avrupa Birliği'nde 1752 şarap,1315 gıda,247 alkollü içecek ve 5 adet aromatik şarap olmak üzere 3 bin 319 coğrafi işaretli ürün var. En çok tescil sahibi ülkeler sıralamasında İtalya,Fransa,İspanya,-Yunanistan Portekiz ve Almanya yer alıyor.

Ürün bazında bakıldığında şarap 1752 tescil ile ilk sırada. Et ve et ürünlerinde 278, sebze ve meyvede 264, peynirde 179, zeytin ve zeytinyağında 86, ekmek,pasta,kekte 62, birada 20 tescilli ürün var.

Başka ülkeler de Avrupa Birliği'nden coğrafi işaret alabiliyor. Bugüne kadar Avrupa Birliği'nden başka ülke ürünlerinin aldığı tescilli ürün sayısı 27. Bunlardan 10 tanesi Çin'den, 2'si Türkiye'den. Türkiye, biraz çaba gösterse ve coğrafi işarete önem verse Avrupa Birliği tescilinde ilk sıraya yükselebilir.

Üretim değeri 55 milyar Avro

Avrupa Birliği'nde coğrafi işaretli ürünlerin üretim değeri 55 milyar Avro civarında.Bu, 900 milyar Avroluk gıda üretiminin yaklaşık yüzde 6'sı demek. Coğrafi işaretli ürünlerin 55 milyar Avro'luk değerinin yüzde 56'sını yani 30 milyar Avrosu şaraplardan elde edilirken Tarım ve gıda maddelerinden payı 16 milyar avro ile yüzde 30 civarında.

Coğrafi işaretli ürünlerin yüzde 20'si ihraç ediliyor.İhraç edilen ürünlerin toplam değeri yaklaşık 12 milyar Avro. İhracatın yüzde 30'u Amerika'ya,yüzde 7'si İsviçre,yüzde 7'si Singapur'a yapılıyor. Çin, Japonya, Kanada,Hong-Kong ihracat yapılan diğer önemli ülkeler.

Coğrafi işaretli ürünler, diğer ürünlerden daha yüksek fiyatla satılıyor. Avrupa Birliği'nde coğrafi işaretli şaraplar diğer şaraplardan yaklaşık yüzde 300 daha yüksek fiyatla satılırken,alkollü içeceklerde bu oran yüzde 257, gıda ürünlerinde yüzde 150.

Avrupa Birliği'nde coğrafi işaretli ürünlerin korunması konusunda ciddi denetimler yapılırken aynı zamanda bu ürünleri üretenler çeşitli fonlarla destekleniyor. Bu ürünleri üretenlerin 5 yıl boyunca bazı maliyetleri karşılanıyor. Coğrafi işaretli ürün üretmeyen ama hammadde üretenler de bu desteklerden yararlanıyor. Avrupa Birliği'nin kendi içerisinde coğrafi işaretli ürünler korunduğu gibi yapılan anlaşmalarla diğer ülkelerden gelen ürünler veya Avrupa Birliği'nin ihraç ettiği ürünler de korunuyor.

Üreticiler neden coğrafi işaret alıyor?

Avrupa Komisyonu Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü'nden Branka Tome, üreticilerin coğrafi işaret almaları için bir çok neden olduğunu belirterek bunlardan bazılarını şöyle sıraladı: " Ürünleri katma değeri yüksek ürün olarak değerlendirilmiş oluyor.Buna bağlı olarak ta daha iyi fiyatla satıyorlar.Besin zincirinde daha güçlü bir konum elde ediyorlar. Ayrıca, kayıtlı olarak yani tescil yaparak kendilerine güçlü bir koruma sağlamış oluyorlar.Avrupa Birliği tanıtım ve kırsal kalkınma desteklerinden yararlanmak için coğrafi işaret önemli bir argüman. Ayrıca, sadece kendi ülkesinde bölgesinde değil Avrupa Birliği çapında hem koruma hem de daha kolay pazarlama fırsatı elde ediyorlar."

Coğrafi işaretleri korumanın gerekçesini ise Tome şöyle ifade ediyor: "Coğrafi işaretler, kırsal alanlarda üretimin,istihdamın devamlılığını sağlar.Kırsal kalkınmaya katkıda bulunur. Coğrafi İşaretleri yeniden konumlandırabilirsiniz ama üretimi yurt dışına taşıyamazsınız. yerel ekonomiye, turizm ve işleme sektörüne ciddi katkı sağladığı için koruma sağlanıyor. Ayrıca sadece üretici için değil tüketicileri de korur. Tüketicileri menşe hakkında korur ve güvence altına alır.Tüketici o ürünü alırken belli bir bölgede üretildiğini,kontrol edildiğini ve üretimdeki süreçlere uyulduğu bilir. Globalleşen dünyada çeşitliliği ve mirasın korunmasını sağlar."

Denetim olmadan coğrafi işaretler korunamaz

Coğrafi işaretlerde en önemli konulardan birisinin denetim olduğunu vurgulayan Branka Tome, denetim olmadan coğrafi işaretlerin korunamayacağını, ayrıca, tüketicinin korunması için de denetimlerin şart olduğunu söyliiyor. Avrupa Birliği'nde resmi kontrollerde ilgili spesifikasyona uygun ürün uyumu olup olmadığı üÜrün piyasaya arz edilmeden önce denetleniyor. Coğrafi işaretli her ürünün gerçekten

coğrafi işaretli üretim olup olmadığı,sahte etiket ve benzeri uygulamalar olup olmadığı denetleniyor.

Avrupa Birliği'nde coğrafi işaretlere başvuru şekli

Türk Patent Enstitüsü bilgilerine göre Avrupa Birliği'ne coğrafi işaret almak için izlenmesi gereken yol özetle şöyle:

Avrupa Birliği'nde Coğrafi İşaret Koruması Avrupa Birliği (AB) nezdinde menşe adı (designation of origin) ve mahreç işareti (geographical indication) korumasını konu alan coğrafi işaret tescilinin temeli 1992 tarih ve 2081/92 sayılı Tüzüğe dayanmaktadır. Bu Tüzük yerini 20.03.2006 tarihinde 510/2006 sayılı Tüzüğe bırakmıştır. 510/2006 sayılı Tüzük uyarınca coğrafi işaret koruması elde etmek isteyen kişiler, öncelikle kendi ülkelerindeki ulusal otoritelere başvuruda bulunmak zorundadırlar. Ulusal otoritelerce incelenen başvurular, ulusal bazda bir yayın-itiraz aşamasına tabi tutulurlar. Hakkında gerekli değerlendirme yapılan ve uygun görülen başvurular daha sonra Avrupa Komisyonu'na iletilir.

Kendisine iletilen başvuruları 12 ay içinde incelemek zorunda olan Komisyon, başvuruların ilan edilmesine karar verirse Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlar. Başvurulara yapılacak itirazlar için, Resmi Gazetedeki ilan tarihinden itibaren 6 aylık bir süre tanınmaktadır. 510/2006 sayılı yeni AB Tüzüğü ile, üçüncü ülkeler olarak tanımlanan üye olmayan ülkelerden hem tescil başvurusunda bulunma hem de Komisyon tarafından yayımlanan başvurulara karşı itirazda bulunma hakları açıkça hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda, ülkemizde tescil işlemi gerçekleşmiş coğrafi işaretler için AB'ye tescil başvurusunda bulunulabilir. Ancak tescile konu olan ürünler ile başvuru yapma hakkı bakımından ulusal mevzuat ile AB Tüzüğü arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

510/2006 sayılı AB Tüzüğü uyarınca; "yasal oluşumuna ve bileşimine bakılmaksızın aynı ürünü üreten üreticilerden oluşmuş bir grup" başvuru yapma hakkına sahiptir. Grup içinde ilgili diğer kişiler de yer alabilir. Coğrafi işaretin birden fazla ülkeyi kapsaması halinde ise, birkaç grup birleşerek "ortak bir başvuru" yapabilir.

510/2006 sayılı AB Tüzüğü, koruma kapsamındaki ürünleri de sınırlamaktadır. Korumadan faydalanabilecek ürünler iki grup halinde belirtilmektedir. Gıda maddeleri olarak tanımlanan gruptaki ürünler: biralar, bitki özlerinden yapılan içecekler; ekmek, hamur işleri, kekler, şekerlemeler, tatlılar ve diğer fırıncılık ürünleri; doğal zamk (gums) ve reçineler; hardal macunu (mustard paste); makarna; tarım ürünleri grubu ise: kuru ot-saman (hay); uçucu yağlar; mantar; cochineal (gıda katkı maddesi olarak kullanılan hayvansal bir tür boya maddesi); çiçekler ve süs bitkileri; yün; wicker (sepet örmede kullanılan saz, sepetçisöğüdü); scutched flax (keten lifi) olarak sayılmaktadır. Ayrıca canlı hayvanlar, et ve süt hammadde olarak kabul edilerek, bu hammaddelerden elde edilebilecek peynir, salam, sosis gibi ürünler de korumadan yararlanabilmektedir. Ulusal mevzuattaki düzenlemeden farklı olarak, coğrafi işaretlerin denetimi konusunda 510/2006 sayılı Tüzük çok daha belirgin hükümler içermektedir. Denetimle ilgili hükümler; coğrafi işareti taşıyan ürünlerin piyasaya sürülmesinden önce, EN 45011 veya ISO/IEC Guide 65 sayılı standartlara göre akredite olmuş bağımsız ve tarafsız kuruluşlarca denetlenmiş olması zorunlu hale gelmiştir. Bu zorunluluk, hem üye hem de üye olmayan ülkeler için 1 Mayıs 2010 tarihinden itibaren geçerlidir.

AB'de coğrafi işaret koruması elde etmek için, yukarıda bahsedilen temel hususlar dikkate alınmalıdır. 510/2006 sayılı Tüzük ve bu Tüzüğün uygulama şeklini gösterir 14.12.2006 tarih ve 1898/2006 sayılı AB Yönetmeliği çerçevesinde başvuru yapmak için söz konusu Yönetmeliğin ekinde yer alan ve "SINGLE DOCUMENT" başlıklı formun doldurulması gerekmektedir. Bu başvuru formu ve ilgili ekleri AB'nin resmi dillerinden biri ile hazırlanacak olup, başvuru sahibi tarafından doğrudan Avrupa Komisyonuna iletilecektir. (Korumaya esas teşkil edecek ürünlerin tam listesi "SINGLE DOCUMENT" ın ekinde görülebilir.)

Üye olmayan ülke kaynaklı başvurular için ön şart olan kendi ülkesinde korunuyor olması şartını karşılamak üzere, Enstitümüze bu amaçla talepte bulunulması halinde, Enstitü tarafından bir belge hazırlanacaktır. Enstitüce İngilizce olarak hazırlanacak bu belgede sadece; tescil tarihi, tescil numarası, başvuru sahibi ve adresi, Resmi Gazetede ilan tarihi, coğrafi işaret olarak korunan ibare, coğrafi işaret konu ürün, coğrafi işaretin türü (menşe adı ya da mahreç işareti olarak) ve kullanım biçimi bilgileri yer alacaktır.

Söz konusu yasal düzenlemeler konusunda tek yetkili kuruluş AB Komisyonudur. Bu düzenlemelerde meydana gelebilecek değişikliklerin ise, AB'nin resmi internet sitesinden takip edilmesi gerekmektedir.

Coğrafi İşaretler alanında Avrupa Birliği ile işbirliği

Coğrafi işaretler konusunda Avrupa Birliği ile Türkiye arasında bazı konularda işbirliği yapılıyor. Bu çalışmalara katılan ve yakından izleyen Avrupa Birliği Delegasyonu Fikri Mülkiyet Hukuku Sektör Sorumlusu Umut İlkay Kavlak,- coğrafi işaretlerin önemi,korunması ve Avrupa Birliği ile Türkiye'deki uygulamaları,işbirliği olanaklarını anlattı. Kavlak'a göre,ürün standartlarını ve geleneksel üretim metodlarını koruması, üreticilerin yararına olacak şekilde ürünün değerini artırması, kırsal kalkınmaya ve ekonomik büyümeye katkıda bulunması, geleneksel bilgi ve kültürel miras korumasına hizmet etmesi,yerel ürünleri ve mikro işletmeleri desteklemesi açısından coğrafi işaretler çok önemlidir.

Avrupa Birliği'nin Coğrafi İşaretleri Tanıtma ve Koruma Stratejisinin iki temel dayanağı olduğunu vurgulayan Kavlak: "Çok Taraflı Anlaşmalar temelinde; 1958 tarihli Lizbon Anlaşması'nın, Mayıs 2015'teki Diplomatik Konferans's'ta değiştirilen Cenevre Metni ile,ayrıca Dünya Ticaret Örgütü - Doha Kalkınma Gündemi altında ileri müzakereler yoluyla tanıtma ve koruma stratejisini uyguluyor. İkincisi de,ikili anlaşmalar çerçevesinde; tek başına coğrafi işaretler konusundaki anlaşmalarla koruma sağlanıyor. 2011'den beri geçerli olan İsviçre ile gıda ürünleri ile ilgili yapılan Coğrafi İşaretler Anlaşması, 2009'dan beri yürürlükte olan Avustralya ile Avrupa Birliği'nin koruduğu bütün Coğrafi İşaretleri Koruyan Anlaşma buna örnektir. Ayrıca Serbest Ticaret Anlaşmalarındaki hükümlerle, örneğin,Ukrayna ile 2014'ten beri bütün gıda ürünleri, şaraplar ve sert içkilerin de korunmasını kapsayan Serbest Ticaret Anlaşması hükümleri var." bilgisini verdi.

AB –Türkiye İşbirliği

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında coğrafi işaretler konusunun görüşüldüğü belli platformlar olduğunu anımsatan Avrupa Birliği Delegasyonu Fikri Mülkiyet Hukuku Sektör Sorumlusu Umut İlkay Kavlak bu konuda ise şu değerlendirmeyi yaptı: "Gümrük Birliği Ortak Komitesi (6 ayda bir yapılan), teknik komiteler, 6 yıldır yılda bir kez yapılan Fikri Mülkiyet Hukuk Çalışma Grubu Toplantılarında - ticari markalar ve coğrafi işaretler uyuşmazlıkları ele alınıyor. Türkiye'nin coğrafi işaretler mevzuatı Avrupa Birliği Müktesebatının Tarım ve Kırsal Kalkınma'ya ilişkin 11. Başlığı altında ele alındı. Görüldüğü üzere coğrafi işaretler Türkiye'de olduğu gibi, Avrupa Birliği'nde de tescil ve olası ihlallere karşı hukuksal koruma yanlarıyla hem bir sınai mülkiyet hakkı meselesi, hem de tarım ürünlerinde kalite politikası konusudur.

Eylül 2006'da hazırlanan Tarama Süreci Raporu ile 2008 yılında yapılan Avrupa Komisyonu bütün ülkeleri kapsayan Coğrafi İşaretler Araştırma Raporu'nda, coğrafi işaretler kalite politikası ve özelleştirilmiş ürünler alt başlıklarında yer alıyor. Türkiye ,Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları" (Trade-RelatedIntellectual Property Rights- TRIPs) Anlaşması'nın 23. maddesi ile uyumlu bir mevzuata sahiptir diyor.Türkiye'nin benimsediği ulusal koruma- tescil sistemi itiraz prosedürleri de dahil olmak üzere Avrupa Birliği'ndeki korumaya büyük ölçüde benzemekte, bazı noktalarda farklılıklar göstermektedir. Tarama Raporu'nda ise,Türkiye coğrafi işaretler için kendine özgü koruma ilkesini benimsemiştir. Yani ayrı bir hak olarak coğrafi işaretler tanımış ve koruma düzenine bağlı tutmuştur. Re'sen-kendiliğinden koruma mümkün olmayıp, Türk Patent Enstitüsü'nün coğrafi işaret tescili ile koruma başlar. "

AB-Türkiye Mevzuatı Arasındaki temel farklar

Avrupa Birliği ile Türkiye'nin coğrafi işaretler mevzuatında bazı temel farklar olduğunu belirten Umut İlkay Kavlak bu farklılıkları şöyle sıraladı:

-- Kaynağa-orijine- ilişkin kanıtlar, Türkiye'deki tescilde şartname ile birlikte istenmemektedir.

-- Türkiye mevzuatı AB'dekinden daha geniş bir koruma kapsamına sahiptir Avrupa Birliği'ndekilere ek olarak madencilik ve sanayi ürünleri ve el sanatları da Türkiye'de korunmaktadır.

-- Bazı canlı hayvan ırkları ve bitki çeşitlerinin coğrafi işaret olarak tescili konusu tartışmalıdır.

-- Kamu düzeni ve genel ahlak ilkelerine aykırı işaretlerin coğrafi işaret olarak tescil edilemeyeceği Türk mevzuatında olup, AB mevzuatında bu hüküm yoktur.

-- Tüketici örgütleri ve kamu kurumları da Türkiye'de coğrafi işaret tescili için başvuruda bulunabilmektedirler.

-- Geleneksel özelliklere sahip ürünleri korumayı amaçlayan Geleneksel Ürün tescili imkanı Türk mevzuatında bulunmamaktadır.

-- Tescilli coğrafi işaretler taşıyan ürünlerin üretim kontrolleri Gıda,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı gibi kamu kurumları tarafından yapılmaktadır.

İşbirliğinde Son Gelişmeler

Coğrafi İşaretler Konusunda Güçlendirilmiş İşbirliği sürecinin devam ettiğini,coğrafi işaretlerin karşılıklı olarak tescili konusunun ise girişim aşamasında olduğunu belirten Kavlak, mevcut iki taraflı ilişkiler temelinde işbirliği ve fikir paylaşımı olduğunu belirtti. Kavlak, güçlendirilmiş işbirliği kapsamında Serbest Ticaret Anlaşmaları ile coğrafi işaretlerin korunmasına ilişkin Avrupa Birliği prosedürleri ile ilgili bilgi ve deneyim alışverişi yapıldığını,coğrafi işaret başvurularını teşvik eden ve başvuru kalitesinin geliştirilmesini amaçlayan etkinlikler,komisyon birimleri ile Türkiye'nin coğrafi işaret konusunda yetkili otoriteleri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, yasal gelişmeler hakkında bilgi alışverişi, coğrafi işaretlerin uluslararası düzlemde eşgüdümü çalışmalarının devamı ettiğini söyledi.Kavlak, yapılan ve yapılmak istenen çalışmaların Türkiye'nin Coğrafi İşaretler Ulusal Stratejisi ile oldukça uyumlu adımlar olacağını vurgulayarak Komisyonu'nun, Strateji'nin kabul edilmesinin çok önemli ve olumlu bir gelişme olduğunu belirttiğini ifade etti.

Coğrafi İşaretler Alanında AB Desteği

Coğrafi işaretler alanında Avrupa Birliği'nin "Tarım Sektörü Projesi" kapsamında çalışmaların bu yıl başladığını ve yararlanıcı kurum olarak Gıda,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın belirlendiğini anımsatan Kavlak: "Kurumsal yapılanmayı güçlendirmeye yönelik eğitimler 2017' nin ilk çeyreğinde yapılacak ve 60 kontrol, Bakanlık çalışanı ve ilgili diğer kurumlardan temsilciler koruma ve denetim yöntemleri hakkında bilgilendirilecekler." dedi. Ayrıca Avrupa Birliği desteği ile mevcut durumu değerlendirme çalışması yapılacağını, bu çalışma ile toplamda 30 Bakanlık ve laboratuar çalışanı ile gerçekleştirileceğini anlatan Kavlak, 15 Laboratuar çalışanı için Türkiye'de iki eğitim çalışması yapılacağını belirtti. Avrupa Birliği ile işbirliğine ve Birlik üyesi devletlerin iyi uygulamalarının öğrenilmesine ihtiyaç olduğuna dikkat çeken sözlerini şöyle tamamladı:"Şu anda yapılandırılmış, sürekli bir işbirliği veya ikili anlaşma yok ancak, iki taraf da iyi niyetli ve her iki tarafın coğrafi işaretlerin karşılıklı olarak korunabilmesi için işbirliği yapmak arzusunda diyebiliriz."

Yerel ekonomiyi yöresel ürünler ayakta tutuyor

Rifat HİSARCIKLIOĞLU
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı

Anadolu'da 12 bin yıllık kültürel birikimin mirası olarak günümüze kalan 2 bin 500'ün üzerinde yöresel ürün bulunuyor. Bu ürünler hem yerel ekonomiyi ayakta tutuyor, hem de kültürel zenginlikleri yaşatıp, gelecek kuşaklara aktaran değerli miras görevi görüyor.

Coğrafi işaretler, yöresel ürünlerin geleneksel özellik ve kalitelerinin korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlarken, bölgelerine ve üreticilerine marka değeri ve dolayısıyla da ekonomik değer kazandırıyor.Halen coğrafi işaret alınış 191 yerel ürünümüz mevcut. 280 ürün için de başvuru süreci devam ediyor.

Coğrafi işaretlerle yerel değerlerin korunması yönündeki çalışmalar Odalarımız ve Borsalarımız kanalıyla özellikle 2015 yılında çok önemli bir noktaya ulaştı. Bir sene içinde 49 coğrafi işaret ve 7 tescil başvurusu yapıldı. Halen Türk Patent Enstitüsü'nden "coğrafi işaret" tescili alan 191 ürünün 60'ı Oda ve Borsalarımız tarafından tescil ettirilmiştir.

Bir sınai mülkiyet hakkı türü olan "coğrafi işaret" ülkemizde 1995 yılında çıkarılan 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir.Ancak bu ürünlerimizin katma değerinde kayda değer bir artış sağlanamamıştır. Hâlbuki Türkiye'deki yöresel ürünlerin yaklaşık 10 milyar dolarlık ihracat potansiyeli bulunuyor.

İstihdam ve kırsal kalkınmanın anahtarı

Avrupa Birliği'nde yöresel ürünler,yerinde istihdam ve kırsal kalkınmanın anahtarı, kadın istihdamını artırma ve geliştirme konusunda da en etkin unsurlardan biri. Kültürel varlığın öncelikli aktarıcısı olan kadınların çalışma alanı olarak büyük önem taşıyan yöresel ürünler, kamu yararı üreten ekonomik faaliyetler arasında da sayılıyor.

Avrupa Birliği(AB) ülkelerinde üreticiler, belirli tarım ürünleri ve gıda maddelerinin isimlerini üç ayrı program kapsamında kaydettirebiliyor ve koruma altına alabiliyor. Avrupa Birliği, Köken ve Kayıt Veri Bankası'nda yaklaşık 1,300 coğrafi işaret mevcuttur. AB'deki coğrafi ürün piyasasının 75 milyar avro olduğu tahmin edilmektedir. Bu meblağ farklı kıstaslara göre değişebilmekle birlikte kesin olan şey tüketicilerin coğrafi ürünlere talebinin giderek artmasıdır.

Coğrafi işaretli ürünler, giderek artan bir şekilde kalkınma aracı ola-

rak kullanılmaktadır. AB'de coğrafi işaret tescilli ürün, eşdeğerine göre 2,2 kat pahalıya satılmaktadır. Bununla beraber, üreticiler tarafından da ürünlerini koruma altına almak çok büyük bir katma değerdir.

AB nezdinde tescil edilen coğrafi işaretler, Türkiye'nin uluslararası markalaşmasında büyük önem taşıyor. Ülkemizde coğrafi işaret alan 183 üründen "Antep-Baklavası" Gaziantep Sanayi Odası tarafından ve "Aydın İnciri" Aydın Ticaret Odası tarafından 4-5 yıllık zorlu uğraşlardan sonra AB nezdinde tescili yaptırılmıştır. Aydın Kestanesi, İnegöl Köftesi, Malatya Kayısısı, Afyon Sucuğu ile Afyon Pastırması başvurularının incelemeleri de sürüyor.

Türkiye'nin potansiyeli yüksek

Ülkemizin coğrafi işaret alacak çok fazla potansiyel ürünü bulunmaktadır. Bu sayının AB üyelerinin toplam ürününden fazla olduğu bilinmektedir.Odalar ve Borsalar kanalıyla potansiyel ürünlerimizin süratle "coğrafi işaret" almasını sağlayacak mekanizmalara ihtiyaç vardır. Katma değeri yüksek olan 20-30 coğrafi işaretli ürün tespit edilerek AB nezdinde tescilinin yapılması sağlanmalıdır.

Coğrafi işaret konusunda büyük boşluklardan biri de etkin bir "denetim" mekanizmasının olmamasıdır.Denetim mekanizmasının görevi; üzerinde tescilli coğrafi işareti taşıyan ürünlerin sicilde belirtilen özellikler ve uygun olup olmadığını kontrol etmek ve onaylamaktır. Hem tüketici beklentilerinin karşılanabilmesi, hem de üreticilerin emeklerinin karşılığını görebilmesi için AB normlarına göre akredite olmuş bağımsız ve tarafsız denetim kuruluşlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Yasal düzenlemeye ihtiyaç var

Yeni bir yasal düzenlemeye de ihtiyaç vardır. 1995 yılında çıkarılan 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin üzerinden 21 yıl geçmiş, bu konudaki AB mevzuatı üç kere revize edilmiştir.Coğrafi işaretlerle ilgili yasanın ivedilikle çıkarılması gerekmektedir.208 başvurunun işlemleri ise devam ediyor.

Tescile konu ürünün üreticisi olan gerçek veya tüzel kişilerin yanı sıra, konu ve coğrafi yöreyle ilgili kamu kuruluşları da coğrafi işaret başvurusu yapabiliyor. Bu konuda ihtiyaç duyulan eğitim, bilgilendirme ve danışmanlık desteklerini Türk Patent Enstitüsü sağlıyor.

Dünyada bir ürünün yöresel ürün kategorisine girdiğinde, piyasaya değerinin yaklaşık yüzde 20 arttığını görüyoruz. Ülkemizde her biri ayrı bir hikâye barındıran halılarımız, bakır işlemelerimiz ve ünü dünyaya yayılmış daha birçok yöresel ürünlerimiz mevcut. Bunların coğrafi işaretle korunmasıyla, bu ürünlerin hak ettiği değerde ticari işlem görmesi ve yurtdışına açılması sağlanacak.

Bu çerçevede Antalya'da 2010 yılından bu yana düzenlenen Yöresel Ürünler Fuarı (YÖREX) her sene büyüyen hacmi ve katılımcı sayısıyla yüzlerce ürünün ekonomiye kazandırılmasına umut oldu. YÖREX ile tarım ve gıda ürünlerinin yanı sıra el sanatları, doğal ürünler ve maden ürünleri gibi yerel değerler hem tanıtılıyor hem de büyük firmalar ile iş bağlantıları sağlanıyor.

Türkiye coğrafi işaretlerle markalaşmaya devam etmeli.TOBB olarak yöresel değerlerimizi uluslararası camiada kabul gören değerlere dönüştürerek, ulusal ekonomimize katkı sağlayan bir düzeye getirmeyi hedefliyoruz.

Yerel kalkınmanın anahtarı: Yöresel ürünler

Ali ÇANDIR
Antalya Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı

Bütün dünyada yöresel ürünler insanların gözünde diğer ürünlerden farklı bir konuma ve özelliğe sahiptir. Çünkü İnsanlar; geçmişlerini, kültürlerini ve atalarının hatıralarını yöresel ürünleriyle canlı tutarlar. Bu ürünler sayesinde birbirleriyle bağ kurarlar ve bir aidiyet yaratırlar.

Anadolu'da yaklaşık 12 bin yıllık kültürel birikimin mirası olarak günümüze kalan yaklaşık 3 bin 500 yöresel ürün bulunmaktadır. Bu ürünler, meraklısını tedarik noktasına çekmede etkili ürünlerdir. Bu ürünlerimiz, yerinde istihdam sağlayan geleneksel üretim biçimleriyle yerel ekonomiyi ayakta tutan ve kültürel zenginliğimizi yaşatıp gelecek kuşaklara aktaran değerli mirasımızdır.

Yöresel ürünler, kadın istihdamını arttırma ve geliştirmede de önemli rol oynamaktadır. Kültürel varlığın öncelikli aktarıcısı olan kadınların çalışma alanı olarak büyük önem taşıyan yöresel ürünler, kamu yararı üreten ekonomik faaliyetlerden biridir. Bu anlamda yöresel ürünlerle ilgili özgün çalışmaları desteklemek sosyal sorumluluk açısından da birçok kuruluşun ilgisini çekmektedir. Türk Patent Enstitüsü, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Türkiye Esnaf Sanatkarları Birliği Konfederasyonu bu kuruluşlardan bazılarıdır.

"Sizin Oraların Nesi Meşhur?"

"Sizin Oraların Ne'si Meşhur?" lafi aslında insanların birbirleriyle bağ kurma merakının ve isteğinin bir tezahürüdür. Dünyanın diğer yerlerinde de buna benzer laflar muhtemelen vardır. Ancak hiç biri, bu sözün yarattığı bağı kuramaz. Çünkü bu söz sadece bir ürünü anlatmaz. O ürünün hangi yöreye, hangi ayırıcı özelliğe ve nasıl bir geçmişe sahip olduğunu da anlatır. Böylece iki insan arasında karşılıklı yöresel ve kültürel bir bağ kurmanın başlangıcı sağlanmış olur.

"Sizin Oraların Ne'si Meşhur?" sözüyle bizler, uzun bir muhabbetin başlangıcını yaparız. Hatta akraba bile çıkarız. Çünkü Anadolu'muz; kuzeyinden güneyine, doğundan batısına aynı geçmişin, kültürün ve birlikteliğin toplanmıdır. Anadolu'nun 12 bin yıllık Göbeklitepe'ye uzanan tarihi, bizlere eşsiz bir derinlik ve zenginlik kazandırmaktadır. Bugün üstünde gezdiğimiz, duvara astığımız halı ve kilimin Frigyalı ve Hititli, kullandığımız paranın ve ayağımıza giydiğimiz sandaletin Likyalı, sürdüğümüz parfümün Radyopolisli, ağız tadıyla tüketttiğimiz zeytinyağının Pamfilyalı, beğenerek taktığımız kuyumun ve ziynetin Lidyalı, sabır ve dua için kullandığımız tespihin Urartulu, Lidyalı, Sümerli, evlerimizdeki ve binalarımızdaki taş işlemeciliğinin Kapadokyalı ve Selçuklu kültüründen geldiğini biliyoruz. Dolayısıyla İyonya, Lidya, Pamfilya, Frigya, Hitit de biziz, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti de biziz. Kuzeyinden güneyine, doğusundan batısına Anadolu'muzla bugüne kadar 7 kez Yöresel Ürünler Fuarı-YÖREX'te buluştuk. Bu birlikteliğimizin dünya var oldukça ilelebet süreceğine inancımız tamdır.

YÖREX, coğrafi işaretlerin itici gücü oldu

Yedi yıl önce YÖREX'e başladığımızda coğrafi işarete sahip 110 civarında olan yöresel ürünümüz, bugünlerde 191 adete ulaşmış bulunmaktadır. Kendi içerisinde yüzde 70'den fazla bir artışı barındırsa da Anadolu'nun bilinen yöresel ürün sayısının 2500-3000 adet civarında olduğunu hatırlarsak, yöresel ürünlerimizi coğrafi işaretle tescil etmemiz konusunda hala yolun başında bulunduğumuzu görebiliriz.

Sahip olduğumuz potansiyelin yüzde 20'sini bile coğrafi işaretle tescil etsek, bugünkü ekonomik değerin birkaç katına ulaşabiliriz. Yöresel ürünleri coğrafi işaretle tescil etmenin en önemli faydası; ürünlerimizin hakkını ve hukukunu yasal koruma altına almak ve ticari değerini arttırmaktır.

Bugün Avrupa Birliği'nde bu tür koruma altına alınmış ürünlerin ticari değeri yaklaşık 55 milyar Avro civarındadır. Dünyada ise bu değer 100 milyar Avro'nun üzerindedir. Yani demem o ki; Anadolu'muzun 12 bin yılda biriktirip bugünlere getirdiği ve hepimizin beğeniyle tükettiği yöresel ürünlerimiz, aslında çok büyük bir ticari potansiyele sahiptir. Coğrafi işaretli ürünlerin yasal haklarının korunması, izlenmesi ve denetlenmesi faaliyetlerinde ilgili kurumlarımıza da önemli görevler düşmektedir. Çünkü coğrafi işaretli ürünler, sadece ticari bir değer yaratmanın ötesinde kırsal nüfusun yerinde istihdamında çok önemli faydalar sağlamaktadır. Yöresel ürünler adeta yerel kalkınmanın anahtarı konumundadır.

Yöresel ürünlerimize coğrafi işaret tescili kazandırdığımızda onların ticari değerini ve yerinde istihdama katkısını arttırmakla kalmayacağız. Aynı zamanda yöresel ürünlerimizin küresel pazarlarda hak ettiği değeri alması için de önemli bir aşamayı geçmiş olacağız. Böylece yöresel ürünlerimize tüm dünyada geçerli güvenirlikle pazar bulma konusunda avantaj yakalayacağız. Biz inanıyoruz ki, dünyanın en büyük kentlerinde ve en işlek caddelerinde yöresel ürünlerimizin pazarlanması mümkündür. Yine inanıyoruz ki, dünyanın en büyük fuarlarında ve sergilerinde yöresel ürünlerimizi potansiyel müşterilerle buluşturmanız hayal değildir. Çünkü, Anadolu'muzun eşsiz birikimiyle ve zenginliğiyle yoğrulmuş yöresel ürünlerimiz, sadece bizim insanımızın kullanımıyla sınırlı kalmayacak kadar büyük bir potansiyele sahiptir.

Ege'nin kültürel mirası ve geleneksel ürünleri

Işınsu KESTELLİ
İzmir Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı

Ege Bölgesi ve güzel şehrimiz İzmir, köklü bir kültürel mirasa ve oldukça zengin bir gen kaynağına sahip. Sahip olduğumuz bu varlığın değeri bana göre paha biçilemez. Ege Bölgesi'ne has bazı tarım ve gıda ürünleri, sahip olduğumuz bu mirasın önemli ve kaybedilmemesi gereken sadece bir bölümü. Doğanın ve insanımızın yarattığı bu varlığı korumak, markalaşma süreci ile bu değerlere artı bir değer kazandırmak bizim en önemli görevimiz olmalı diye düşünüyorum.

Bölgemizde, dünyada uzun yıllardır popüler bir geçmişe sahip olan Sultani çeşidi kuru üzümden Sarılop cinsi kuru incire; lif ve kalite özellikleriyle Ege pamuğundan lezzetiyle Sakız Enginarı'na; Şevketibostan, Deniz Börülcesi, Arapsaçı, Radika, Kaya Koruğu gibi daha birçok ottan üretim tekniği babadan oğula geçerek sofralarımızın vazgeçilmez geleneksel ürünleri haline gelmiş olan Boyoz, Kumru, Lokma,Şambali ve İzmir Tulumu gibi bizlerin korumak ve tanıtmakla yükümlü olduğumuz daha birçok ürün mevcuttur.

Coğrafi işaret sistemi, ülkemizde ve dünyada özellikle Avrupa'da karakteristik özellik taşıyan tarımsalürünler ile gıda mamullerini koruma altına almaya olanak sağlamaktadır. Coğrafi işaretleme, yöresel ürünlerin korunması, tanımlanması, tanıtılması anlamında oldukça önemli bir amaç ve araç olarak adlandırılabilir. Coğrafi işaret, kültürel mirası ve geleneksel üretimin önemini vurgularken, o bölge üreticisi ile birlikte tohumu, toprağı, suyu, iklimi korumayı hedefleyen bir sistemdir.

Pamuk,üzüm ve incir

Borsamız, bu bakış açısı ile sosyal sorumluluk kapsamında, 2003 yılında başladığı girişimle "Ege Pamuğu", "Ege Sultani Üzümü" ve "Ege İnciri" ibareleri ile üç adet coğrafi işaret tescili almıştır.Bu işaretlere ilişkin logolarımız Borsamız denetimi ve takibi altında üyelerimizce kullanılmakta olup daha etkin kullanımı ve ürünlerin tanıtımı için çalışmalarımız devam etmektedir.

Bu üç ürüne ilaveten sağlıklı beslenmede önemi büyük olan ve Ege sofralarından eksik olmayan erkenci özelliği ve kendine has lezzetiyle ön plana çıkan Sakız Enginarı için "Urla Sakız Enginarı" ismiyle coğrafi işaret başvurusunu geçtiğimiz aylarda Türk Patent Enstitüsü'ne yapmış bulunmaktayız. Değerlendirme süreci devam eden başvurumuz sonuçlanır sonuçlanmaz Urla Sakız Enginarı'nın tanıtımı için çeşitli çabalarımıza devam edeceğiz.Bu sistemin ekonomik getirisini de hiç göz ardı etmemek lazım. Coğrafi işaretli ürünler pazarı bugün dünyada 200 milyar doları aşmaktadır. Avrupa Birliği'nde bu pazarın büyüklüğünün 55 milyar Euro'yu aştığı tahmin ediliyor. İtalya, sadece Parmesan peynirinden 1.5 milyar Euro ciro elde ediyor.

Değerlerimize sahip çıkmalıyız

Ülkemizde ve bölgemizde, gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında tanınan, bilinen coğrafi işaret niteliği taşıyan tarım ve gıda ürünlerinin, sadece yurtiçinde değil küresel boyutta da korunması ve tescil altına alınması büyük önem taşımaktadır. Konu, hem ülkemizin doğal, tarihi ve kültürel mirasının korunması hem de ülke ekonomisi için sağlanacak katma değerin yaratılması boyutlarından değerlendirilmelidir.Aksi takdirde, 500 yıllık Türk Lokumu bir anda Yunan Lokumu olur ve bu ürünün yarattığı katma değer de Yunan ekonomisine kaydolur.

Ülkemiz, coğrafi işaretli ürünler açısından cennet olma potansiyeli taşıyan bir coğrafya. Anadolu'da oldukça zengin bir tarım ve gıda ürünü çeşitliliği söz konusu. Öyle ki, Türk Patent Enstitüsü'nün yaptığı bir araştırmaya göre ülkemizde coğrafi işaret alabilecek 2 bin 500'e yakın gıda ve gıda dışı ürün bulunuyor. Avrupa Birliği pazarında söz sahibi olduğumuz ürünler için Avrupa Birliği'nden coğrafi işaret tescili almalı ve ürünlerimize katma değer kazandırmalıyız. Burada öncelikli olarak münferit başvurulara değil, Avrupa Birliği ile ikili müzakereleri yürüterek coğrafi işaretli ürünlerin karşılıklı tanınması konusuna odaklanmalıyız.

Milli mesele

Coğrafi işaretler alansal, yöresel, bölgesel, ülkesel genelliğe, bir anlamda anonimliğe sahiptir ve sağladığı hak belli bir kişiye veya bazı kişilere bağlanamaz. Ürünün üretildiği tüm yöreyi, ürünü, üretim yapan tüm üreticileri koruma altına alır.Bu nedenle, coğrafi işaret konusu Türkiye için milli bir meseledir. Coğrafi işaretler konusunda ürün desenimiz ve sahip olduğumuz tecrübe göz önüne alındığında başarı şansımız oldukça yüksek. Ancak, bu ürünlerin üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması, tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapılması ve etkin bir denetim modeli oluşturulması konularında çok çalışmalıyız.

Ülkemizde, henüz coğrafi işaretli ürünlerin pazarda fiyat üstünlüğü yarattığını söylemek çok mümkün değil, ancak talep üstünlüğü yarattığı ve ülkemize özgün birçok ürünün yok olmasını engellediği, genetik kaynaklarımızı koruduğu ortadadır. Bu sistemi, kırsal kalkınmanın anahtarlarından biri olarak değerlendirmek gerekir.

Tarım Bakanlığından farkındalık çalışmaları

Gıda,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, coğrafi işaretler konusunda farkındalık çalışmalarını sürdürüyor.

Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren ad veya işaretler anlamına gelen coğrafi işaretlerle ilgili olarak hazırlanan Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2015–2018) 4 Temmuz 2015 tarihli 29406 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Eylem Planı ile coğrafi işaretlerin ulusal ve uluslararası alanda etkin şekilde korunması için toplumca benimsenmiş bir coğrafi işaret sistemi oluşturmak ve coğrafi işaretli ürünlerden elde edilen katma değerin artırılması suretiyle kalkınma sürecine destek sağlanması amaçlanıyor.

Gıda,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Pazarlama Daire Başkanlığı Eylem Planı çerçevesinde farkındalık yaratmak üzere toplantılar düzenliyor.Son olarak Kastamonu ve ilçelerinde yapılan çalışmalara Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Pazarlama Daire Başkanlığı'ndan Nevzat Pınarer, Dr. Neşe Altıntaş, Z. Gülsüm Bozkurt, Deniz Köksal ve Dilek Demirci katıldı.

Kastamonu İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden Şube Müdürü Sinan Çelebican, Teknik personel olarak Neşe Tarak,Yılmaz Kenan ve Cihat Sipahi'nin de katılımı ile sarımsağı ile bilinen Taşköprü ve İhsangazi ilçeleri ziyaret edildi.

Taşköprü sarımsağının önemi

Taşköprü Belediye Başkanlığı Toplantı salonunda düzenlenen organizasyonda Kastamonu İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü personelleri, Taşköprü ve Hanönü İlçe Tarım Müdürlüğü çalışanları, Taşköprü Belediye Başkanlığı çalışanları, Taşköprü Meslek Yüksek Okulu ve Üretici Örgütlerinden katılım sağlandı. Toplantı sırasında

katılımcılara "Coğrafi İşaret Farkındalık Anketi' 'çalışması yapıldı ve ardından bakanlık yetkilileri sunum yaptı.

Taşköprü sarımsağı diğer sarımsak çeşitlerine oranla, demir (fe), kükürt (S) ve aroma bakımından en yüksek değerlere sahip olup, nitelik açısından dünyanın en iyi sarımsağı olarak kabul edilmektedir. Katılımcılar tarafından sarımsağın, yetiştirildiği toprağın fiziksel ve kimyasal özelliklerinden, selenyum içermesinden ve hormonal müdahaleye uğramamış olmasından dolayı kendine has yoğun kokusu, aroması, tadı ve boyutu gibi önemli üstünlüklere sahip olduğu belirtildi. Kastamonu'nun beyaz altını olarak görüldüğü ve coğrafi işaret tescili aldıktan sonra gelir atışı olduğu belirtilirken, Avrupa Birliği'nde Uluslararası tescil için görüş alışverişinde bulunuldu.

Siyez bulguru coğrafi işaret alabilir

İhsangazi Kaymakamı Hakan Güner'in de katıldığı İhsangazi İlçe Tarım Müdürlüğünde düzenlenen, yöre çiftçilerinin, üretici örgütlerinin hazır bulunduğu toplantıda; yörelerine has coğrafi işaret potansiyeli olan siyez bulguru için yol haritası oluşturulması amacıyla görüş alışverişinde bulunuldu. Coğrafi işaret korumasının, belirli bir coğrafi alanda üretilmesi nedeniyle farklı özellikler taşıyan ve ürüne katma değer sağlayan bir unsur olduğu vurgulandı.

Coğrafi işaret korumasının sadece tescil ettirene değil, aynı coğrafi alandaki aynı coğrafi işaretli ürünün tüm üreticilerine ait ortak bir menfaat sağladığından hareketle üreticilerin birlikte hareket etmelerinin önemi anlatıldı.

Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı

Türk Patent Enstitüsü (TPE) koordinatörlüğünde hazırlanan ve 2015-2018 dönemini kapsayan "Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı", 4 Temmuz 2015 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Eylem Planı ile, coğrafi işaretlerin ulusal ve uluslararası alanda etkin şekilde korunması için toplumca benimsenmiş bir coğrafi işaret sistemi oluşturmak ve coğrafi işaretli ürünlerden elde edilen katma değerin artırılması suretiyle kalkınma sürecine destek sağlanması amaçlanıyor.

Coğrafi İşaretler konusunda ülkemizdeki mevcut durumun tüm yönleriyle ortaya koyulduğu ve dünyadaki uygulama örneklerine de yer verilen eylem planında belirlenen amaç doğrultusunda ortaya konulan 5 hedef şöyle:

Ülke ihtiyaçları doğrultusunda, ulusal ve uluslararası gelişmelere paralel şekilde mevzuat ve uygulamaların geliştirilmesi,

İlgili kurumlarda coğrafi işareti destekleyecek yönde kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi, coğrafi işaretlere ilişkin bilimsel çalışmaların teşvik edilmesi, kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi,

Toplumun her kesiminde coğrafi işaretlere ilişkin bilinç ve farkındalığın artırılması,

Başvurunun hazırlanma sürecinden başlanarak, bilimsel kriterler içeren ve etkin işleyen bir denetim sisteminin oluşturulması,

Coğrafi işaretli ürünlerin katma değerinin yükseltilmesi amacıyla pazarlama stratejilerinin etkinliğinin artırılması.

Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı'na göre Türkiye'nin güçlü ve zayıf yönleri ile tehdit ve fırsatlar ise şöyle:

Güçlü Yönler

-- Coğrafi işaretler alanında temel ulusal yasal düzenlemelerin yapılmış olması

-- Coğrafi işaretlere ilişkin ulusal düzenlemelerin, uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliği düzenlemeleri ile önemli ölçüde uyumlu olması

-- Fikri haklar alanında ihtisas mahkemelerinin kurulmuş olması

-- Coğrafi işaretler alanında görev yapan kurumların kurumsallaşma ve tanıtım konularında başarılı bir gelişme göstermesi

-- Yerel yönetimler, kalkınma ajansları ve ticaret ve sanayi odaları gibi üreticilere yakın konumda bulunan kurumların üreticileri bilgilendirme ve destekleme konusunda istekli olmaları

Türk Patent Enstitüsü'nün üniversiteler ile sanayi ve ticaret odalarında yaygın bilgi ve doküman merkezlerinin kurulmuş olması

Zayıf Yönler

-- Coğrafi işaretler alanında çalışan kurumlar arası koordinasyonun yeterli düzeyde olmaması

-- Coğrafi işarete konu ürünün "ayırt edici özelliğinin tespiti" ile "coğrafi sınırlarının tespiti" hususları için gerekli olan bilimsel çalışmaların yetersizliği

-- Coğrafi işaretli ürün üreticilerinin "ortak hak ve ortak menfaat için birlikte hareket etme" yönündeki örgütlenme eksikliği

-- Etkin işleyen, yaptırımı olan bir denetim sisteminin bulunmaması

-- Coğrafi işaretli ürünler ve üreticileri konusunda istatistikî verilerin yetersizliği

-- Coğrafi işaretler alanında çalışan avukatların ve vekillerin bilgi düzeylerinin henüz istenilen seviyede olmaması

-- Coğrafi işaretler konusunda toplumsal bilinçlenmenin yeterince yaygın olmaması

-- Coğrafi işaretlerin kapsam ve sınırlarının ilgili kesimlerce yeterince bilinmemesi

Fırsatlar

-- Fikrî haklar sistemine ilişkin çeşitli desteklerin coğrafi işaretler için de kullanılma ihtimalinin olması

-- Coğrafi işaretler konusunun Türkiye'de güncel olması

-- Dünya genelinde yöresel ürünlere duyulan ilginin artması ve girişimcilerimizin bu pazarı değerlendirme isteği

-- Ülkemize ait coğrafi işaretler için AB nezdinde gerçekleşen tescil ve başvuruların başarılı örnekler olarak özendirici olması

-- Ülkemizin özellikle coğrafi işaretler, genetik kaynakları ve bitki türleri konusunda zengin kaynaklara sahip olması

-- Dünyadaki ve ülkemizdeki coğrafi işaretlere dayalı endüstrilerin ülke ekonomilerine olumlu etkileri konusunda farkındalığın artması

Tehditler

-- Coğrafi işaret tescilinde belirtilen özelliklere aykırı yapılan üretimlerin coğrafi işaretlerin itibarına zarar vermesi, tüketicileri yanıltması ve üreticilere zarar vermesi

-- Kırsal nüfusun ve yöresel ürün üreticilerinin sayısının azalması ve aynı zamanda geleneksel bilginin kaybolması

-- Ülkemize ait coğrafi işaretli ürünlerin yurtdışı pazarlarda taklit edilmesi ve ününden faydalanılması.

10 Soruda Coğrafi İşaretler

Coğrafi işaret, menşe,mahreç,-tescil,marka,geleneksel ürün gibi bir çok kavramı var. Türkiye'de bu kavramlar yeterince bilinmediği için birbirine karıştırılıyor. Türk Patent Enstitüsü'nün çalışmalarından coğrafi işaretlerle ilgili en çok kullanılan kavramları ve merak edilen soruların yanıtlarını derledik:

1- Coğrafi işaret nedir?

Coğrafi işaretler, belirli bir bölgeden kaynaklanan ya da belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle bu bölge ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işaretlerdir.

Bir yörenin herhangi bir ürünü, meyvesi, taşı, madeni diğer yörelerde üretilenlerden farklı olabilir veya bir yörede üretilen halı, kilim, kumaş, çini vb herhangi bir nedenle ün kazanmış olabilir. Bu ürünlerin üzerinde o yörenin adının kullanılması, tüketiciler tarafından o ürünün benzerlerinden farklı özelliklere sahip olduğu şeklinde algılanabilir. Tüketiciler söz konusu yöre adıyla satılan ürünleri o yörenin adına duydukları güvenle, aynı türdeki diğer ürünlere tercih edebilirler.

Bu anlamda coğrafi işaretler, geleneksel bilginin bir ürün gibi şekillendirildiği, paketlendiği, alındığı ve satıldığı bir boyuttadır; ürünün kalitesi, geleneksel üretim metodu ve coğrafi kaynağı arasında kurulan sıkı bağı simgeleyen bir güvencedir.

Coğrafi işaretler menşe adı ve mahreç işareti olarak iki ayrı şekilde değerlendirilir.

2-Menşe adı nedir?

Coğrafi sınırları belirlenmiş yer ile söz konusu coğrafi yerin insan faktöründen ya da doğasından kaynaklanan bir özelliğe sahip olan ve bu özellikleri itibariyle bölgeyle özdeşleşmiş ürünlerin üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinin tümüyle bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılması ürünün "menşe adını" belirtir.

Menşe adı, menşe adına konu ürünün üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinin tümüyle coğrafi sınırları belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılmasını gerektirir.

Bu tür ürünlere örnek olarak Eskişehir Lületaşı, Çelikhan Tütünü, Ege Pamuğu verilebilir.

Ürünler ait oldukları coğrafi bölgenin dışında üretilemezler. Çünkü ürün, niteliklerini ancak ait olduğu yöre içinde üretildiği takdirde kazanabilir.

3-Mahreç İşareti nedir?

Üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az biri sınırları belirlenmiş bir coğrafi alanda gerçekleşen ürüne mahreç işareti denir. Mahreç işaretine konu olan ürünün özelliklerinden en az birinin, o yöreden kaynaklanması şartıyla yöre dışında da üretilebilmesi söz konusudur. Bu tür ürünlere örnek olarak Damal Bebeği, İsparta Halısı, Siirt Battaniyesi verilebilir. Bu ürünlerin nitelikleri, kalitesi, ünü ve diğer özellikleri belirli bir coğrafi yere ait doğal hammadde ya da beşeri unsurlara dayalı işlemlerden kaynaklanan özellikler taşır. Bu üretimde, bulundukları coğrafi bölgeye ait üretim yöntemlerinin aynen kullanılması ve ürünün kalitesinin aynı olması şarttır.

4-Coğrafi işaretlerin diğer sınai mülkiyet haklarından farkı nedir?

Coğrafi işaretlerin diğer sınai mülkiyet haklarından üstünlüğü tek bir üreticiyi değil, belirli şartlar